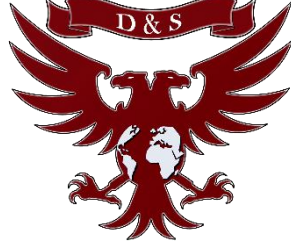

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

ANALİZ YAZISI BÜLTENİ TEMMUZ 2020

Editör
Aybala LALE

Editörden

Değerli Okuyucular,

Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL), Uluslararası İlişkiler ve Bölge Çalışmaları alanlarında orijinal çalışmalara yer vermek gayesiyle 2020 yılında yayın hayatına başlamıştır. Faaliyetlerimizi yalnızca dergi ile sınırlamayıp internet sitesi ve sosyal medya platformları aracılığıyla haftalık Dış Politika Z Raporları, analiz yazıları ve çevirilerle sizlerle buluşmaktayız. Bu kapsamda alanında uzman yazarlarımızın kaleme aldığı analizleri ‘‘Aylık Bülten’’ şeklinde sizlerin istifadesine sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Uluslararası İlişkiler disiplini tıpkı içerisinde bulunduğumuz dünya gibi gözle göremediğimiz, ancak idrak edebildiğimiz bir değişim içerisinde. Bir disiplin olarak Uluslararası İlişkilerin ortaya çıkışı henüz çok yeni olsa da 21. yüzyıl Uluslararası İlişkilerin değişimi ve dönüşümü için pek çok parametreyle doludur. Küreselleşme ve küreselleşmenin etkilerini tartıştığımız süreçte, içinde bulunduğumuz pandemi süreci de dahil pek çok parametre küreselleşmenin tek hakikat olmadığını gözler önüne serdi. Bu kapsamda bölge çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplini içinde önemini muhafaza etmeye devam etmektedir. Dolayısıyla bültenimizde uluslararası ilişkilere dair analizlerin yanı sıra Güneydoğu Asya, Doğu Asya, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz bölgelerini kapsayan çalışmalar da önemli bir yere sahiptir.

Çalışmalarımızı daha sağlıklı bir şekilde okuyucularımıza aktarmak için 1 Ağustos 2020 itibarıyla ‘‘Aylık Bülten’’imizi sizlerle buluşturuyoruz. İlk sayımızda günümüzde dünyanın kalbinin attığı Asya ile ilgili Diren Doğan’ın Çin’deki gelişmelere ışık tuttuğu, şahsımın tarihsel bağlamda Kore Yarımadasında yaşanan sorunların temeline indiği ve Eren İrfanoğlu’nun Güneydoğu Asya’nın yükselen değeri Endonezya ile ilgili yazıları ağırlıkta olacaktır. Ayrıca Çağlar Erdoğan küreselleşmeyi birçok boyutta inceleyen yazılar kaleme almış; Yunus Çolak Ahdi Hukuk kavramını irdelediği yazılarında, bu kavramın Türk dış politikasındaki yeri üzerinde durmuştur. Şuay Nilhan Açıkalın, yazısında Uluslararası İlişkiler disiplini Türk akademisinde pek bilinmeyen Karmaşıklık Teorisi çerçevesinde irdelemiştir. Nurettin Taşar ise Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler ve Mavi Vatan kavramını tartışmaya açarak güncel meselelere ışık tutmuştur.

İlk aylık bültenimizin ve yayımlanan tüm bilimsel çalışmaların okurlarımıza ve Türk akademisine faydalı olmasını temenni ediyoruz. Bir sonraki bültende buluşmak dileğiyle,

Aybala LALE

İçindekiler

Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Yaklaşım: Karmaşıklık Teorisi	1
Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yumuşak Karnı: Güney Çin Denizi ve Çin-ABD Çekişmesi.....	3
Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri	5
Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri -1	6
Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri -2-.....	8
Doğu Akdeniz Jeopolitiği.....	11
Komşularla Sıfır Sorun'dan Mavi Vatan'a Türk Dış Politikasının Doktrinleştirilmesi	15
Küreselleşmenin Durdurulamazlığı, Teknoloji ve Yerelleşme Bağlamında Bir Gelecek Perspektifi–Giriş.....	19
Yeni Dünya İm-para-torluğu	23
Demokrasinin ve Özgürlüğün Geleceği	26
Küreselleşme ve Din	29
“Dünyanın Bir Ucu” : Endonezya – Giriş	32
“Dünyanın Bir Ucu” : Endonezya-2-Bir Ülke/Bölge Çalışmak.....	33
“Dünyanın Bir Ucu” : Endonezya-3-Bölge Çalışmaları 1/2	35
“Dünyanın Bir Ucu” : Endonezya-3-Bölge Çalışmaları 2/2	37
Bölge, Bölgeselcilik, Bölgeselleşme	39
Güneydoğu Asya Bir Bölge Midir?	42
Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Coğrafya.....	44
Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Tarih-1	45
Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Tarih-2.....	49

Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Yaklaşım: Karmaşıklık Teorisi

Şuay Nilhan Açıklan*

Tüm alanlarda olduğu gibi uluslararası ilişkilerde de teorilerin çok önemli olduğunu vurgulayarak başlamak gerekir. Teoriler çoklu disiplinler bir alan olan uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişiminde çok önemli bir role sahip olup; günümüzde de birçok araştırmacının başat çalışma konusunu oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler ve diğer alanlar bağlamında yaşanan gelişmeler teorik tartışmalara da dinamizm katmıştır. Bu dinamizm, fen bilimlerinin öncülük ettiği yaklaşımların etkisiyle, bilim anlayışının değişmeye, farklılaşmaya başlamasıyla bambaşka bir boyut kazanmıştır. İşte bu yazı da uluslararası ilişkilerde yeni bir yaklaşım olarak karmaşıklık teorisi ele alınmış ve tartışılmıştır.

1990'lar ve Sonrası

Genel olarak 1990'lı yıllar soğuk savaşın sonu olarak hatırlanmaktadır. Söz konusu yıllar hem Dünya'nın "küreselleşme" olgusu ve onun doğurguları ile karşı karşıya kaldığı hem de fen bilimlerinde zaman, mekan, madde gibi kavramlara ilişkin anlayışların değişmesine neden olan bazı çalışmaların yapıldığı bir dönemi ifade etmektedir. Doğal olarak bu dönem tüm bilim alanlarının yeni paradigmalara tanıştığı, bunları tartışmaya başladığı süreçleri tetiklemiştir. Böylece geleneksel yaklaşımların gündelik yaşamın olağan akışını ve olağanüstü dinamiklerini anlamak ve çözümlenmek konusundaki sınırlılıkları belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu sürecin sosyal bilimlerdeki en önemli izdüşümlerinden biri, hiçbir olgunun tek sebepli-tek sonuçlu tek boyutlu-tek derinlikli olmadığına ilişkin düşüncenin gelişmesidir. Bir başkasının ise sosyal sistemleri, kurumları doğal, esnek, yatay, karşılıklı etkileşimli sistemler olarak algılayarak analiz etme anlayışı olduğu söylenebilir.

İşte bu bağlamda Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme, 9/11 Eylül, Arap Baharı ve sonrasındaki gelişmeler; uluslararası ilişkiler alanındaki geleneksel teorilerin de olayları, olguları anlamak ve açıklamak konusundaki çok boyutlu sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle; geleneksel teoriler tüm bu olayları ve sonrasındaki çoklu etkileri, etkileşimleri ve bunların doğurgusu olan belirsizlikleri göz ardı ettiği için sınırlı, yetersiz kalmışlardır. Bu nedenle tüm bilim alanlarında 90 'da başlayan günümüzde daha da fazla öne çıkan doğrusal olmayan yaklaşımları temel alarak insanları ve toplumları irdelemek konusundaki daha somut ve gerçekçi kavramsallaştırmalar önce sosyal bilimlerde daha sonrasında da uluslararası ilişkiler alanına yansımıştır. Karmaşıklık teorisi alternatif bir yaklaşım olarak sosyal bilimlerde ve özellikle uluslararası ilişkilerde de kullanılmaya başlanmıştır.

Karmaşıklık Teorisine Genel Bir Bakış

"Karmaşık dinamik sistemler" kavramı karmaşıklık teorisinin oluşmasında başat alanlardan biri olan biyolojiden alınmıştır. Karmaşıklık dinamik sistemler teorisinin ana özellikleri (a) benzer, bağımsız ve birbirlerine bağımlı çok sayıda aktör; (b) bu aktörlerin birbiriyle sürekli etkileşimi

* Dr., suaynilhan@gmail.com

(c) varlığını sürdürebilmek için yeni durumlara uyum sağlama (d) sistem içindeki düzenin sistemin kendi kendini örgütleyerek oluşması; (e) her bir aktörün kendine özgü yerel kuralları ve koşulları ve (f) birlikte evrilme yeteneğidir.

Karmaşık sistemler "çok sayıda birbiriyle etkileşen aktörlerden oluşmaktadır ve her bir aktör belirli ve durumsal dinamiklere göre yerel bağlamda hareket etmektedir. Her aktör kendi yerel koşullarına yanıt verdiğinde, aynı zamanda milyonlarca aktörü ve tüm sistemi kolayca değiştirebilmektedir. Bu durum, sistemi kendi kendini örgütleyen hale getirmekte ve sistemin yeni ortaya çıkan modelleri, tek bir aktörün etkisine indirgeyerek anlaşılamamaktadır, bu nedenle aktörlerin etkileşimleri sadece sistemi örgütlemeye değil, aynı zamanda sistemde öngörülemezliğe yol açmaktadır.

Karmaşık sistemlerin varoluş ve evrilme süreçlerinde ortaya çıkan üç kavramı da vurgulamak gerekir; tekrarlama, etkileşim ve ortaya çıkma (zuhur etme). Karmaşık dinamik sistemler kendi içerisinde varoluşsal olarak doğrusal olmayan tekrarlamalar içerir. Bu sistem içerisindeki tekrarlamalar ve aktörlerin sonsuz biçimdeki etkileşimleri sistemde süreç içerisinde evrilerek yeni sistemlerin ortaya çıkmasına (zuhur etmesine) neden olmaktadır.

Elbette karmaşıklık teorisinin de diğer yaklaşımlar gibi ontolojik ve epistemolojik sınırlılıkları söz konusudur. Karmaşıklık teorisinin bu sınırlılıklarını da göz önüne alarak uluslararası ilişkiler alanındaki potansiyel uygulama alanları üç kategoride incelenebilir. İlk olarak karmaşıklık teorisinin temel kavramları ile teorik çalışmalar yeniden tanımlanabilir. Örneğin; karmaşık dinamik bir sistem olarak uluslararası sistem kavramsallaştırılabilir. İkinci olarak, örnek olayların olguların incelenmesinde metaforik olarak karmaşıklık teorisi kullanılabilir. Örneğin; Avrupa Birliği entegrasyonu karmaşıklık teorisiyle tartışılabilir veya Arap Baharı ve bölgesel çatışmalar karmaşıklık teorisiyle çözümlenmeye çalışılabilir. Bu kategoride özellikle yıllar içerisinde yapılan akademik çalışmaların sayısında artış olduğu söylenebilir. Üçüncü olarak karmaşıklık teorisi uluslararası ilişkilerde modelleme ve simülasyon çalışmalarında kullanılabilir. Örneğin; Uluslararası ilişkilerde seçilen bir bölgedeki aktörlerinin etkileşiminin simülasyonu veya askeri çatışmaların gelecek simülasyonu. karmaşıklık teorisinde kullanılan modellerle irdelenebilir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ontolojik ve epistemolojik tartışmaların ışığında, çok boyutlu yaklaşımı, belirsizliği ön koşul olarak normalleştirilmesi bağlamında karmaşıklık teorisi, geçen 20 yılda bu üç alanda yoğunlaşan ve giderek artan bir yönelimle akademik ve uygulamaya ilişkin çalışmalarda önemli bir yer edinmektedir. Sonuç olarak, karmaşıklık teorisinin uluslararası ilişkilerde kullanılmasının alana gerçekçi ve farklı bir perspektif sunarak kritik bir katkı sağladığı söylenebilir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yumuşak Karnı: Güney Çin Denizi ve Çin-ABD Çekişmesi

Diren Doğan*

Devletlerin uluslararası sistemdeki varlıkları; sahip oldukları ekonomik, askeri ve sosyolojik olguların yanı sıra, bu olguların oluşumu sırasında gösterdikleri reflekslerle paralel biçimde ilerlemektedir. Uluslararası sistemin yegâne aktörlerinden biri kabul ettiğimiz devletlerin dış sınırlarını çevreleyen miğfer konumundaki bu refleksler, diğer aktörlerin faaliyetlerinden önce göz önünde bulunduracağı temel göstergelerin başında gelmektedir. Bu doğrultuda bu yazı dizisinde ele aldığımız ihtilaflar, Asya-Pasifik Bölgesi içerisinde yer alan, “Güney Çin Denizi” olarak adlandırdığımız bölgenin kıyısında bulunan ülkeleri kapsamakta ve ihtilafa taraf olan ülkelerin sayısı ve de çeşitliliği açısından, küresel bazdaki diğer örneklerinden tamamen ayrılmaktadır.

Bu noktada “Dünya üzerindeki bölgesel ihtilafların hiçbiri en az beş hak talebini içeren Güney Çin Denizi ihtilafı kadar fazla aktörlü ve karmaşık değildir.” yargısında bulunmak, ele aldığımız konunun kıymeti açısından yerinde bir tespit olacaktır. Aynı zamanda, ihtilafa dâhil olan kıyı devletlerin ihtilafa yönelik gösterdiği farklı refleksler; hayati çıkar noktasından, pragmatist pasiflik noktasına kadar uzayabilirken; Güney Çin Denizi'nin sahip olduğu jeo-politik ve jeostratejik özelliklerin getirdiği artılar ise, özellikle 21. yüzyılın gereklilikleriyle birleştiğinde, bu bölgenin üçüncü dünya savaşının merkezi konumuna gelebileceğini hissettirmektedir. Temelde bu dürtü ile hareket etmeye odaklanan okumakta olduğunuz yazı dizisinin birazdan ele alınacak olan kısa girişinin ardından ilerleyen bölümlerinde bölgenin konumuna, yakın tarihine, bölge ve bölge-dışı aktörler için taşıdığı öneme değinilecektir. Daha ilerleyen bölümlerinde ise Güney Çin Denizi ihtilafına taraf olan; Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei, Tayvan hatta daha makro açıdan bakarsak Hindistan, Japonya, ABD gibi ülkeler incelenecek ve bu ülkelerin ihtilafta yer aldıkları konumun perde arkasına bakılacaktır.

İlk olarak bu konunun araştırmaya ve okunmaya değer yönünün vurgulanması açısından Güney Çin Denizi'nin uluslararası ilişkiler disiplini için ne ifade ettiğini ve küresel düzlemdeki bu küçük bölgenin niçin üçüncü dünya savaşını çıkarma potansiyeli taşıyacak kadar kinetik olduğunu vurgulayalım: Dünya üzerindeki kaynama noktaları, çoğunlukla uluslararası aktörlerin ulusal çıkarlarına aykırı olarak gördüğü eylemlerin veya durumların neticesinde vuku bulmaktadır. Bu hassas noktalarından birini oluşturan Güney Çin Denizi (GÇD), çevresindeki ülkelere sunduğu imkânlar ve bünyesinde barındırdığına inanılan doğal kaynaklar bakımından bu ülkeler için egemenliğinden vazgeçilmesi bir yana göz ardı edilmesi dahi mümkün olmayan bir bölge olarak görülmektedir. Bölgede yer alan ülkelerin genelinin büründüğü bu kararlı duruş, içerisine Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin kuralları ve bölge dışı güçlerin çıkarları da dahil edildiğinde; çözülmesi büyük çaba ve özveri gerektiren ihtilaflar yumağını ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar sorunların çözümü için özellikle 21. yüzyıla birlikte uluslararası hukuka dayalı ortak adımlar atılmış olsa da, Güney Çin Denizi'nin, ilerleyen bölümlerde detaylıca ele alınacak olan stratejik özellikleri, bölge ülkelerinin bu uyuşmazlığın ateşini istemli veya istem dışı olarak körüklemelerine neden olmaktadır. Bu doğrultuda analizin değinmeyi hedeflediği bir diğer nokta, bütün bilgiler ışığında Güney Çin

* Doktora, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, diren.dogan@alanya.edu.tr

Denizi ihtilafının geleceğine olası bir projeksiyon sağlamaktır. Bu doğrultuda yapılan yorumlar, objektifliğin korunması amacıyla her ülke başlığında mümkün olduğunca tarafsız veyahut çok taraflı bakış açısıyla yansıtılmaya çalışılacaktır. Daha spesifik olarak ise, ön bahçesi olarak gördüğü Güney Çin Denizi'nde egemenlik talebinde bulunan ve bu ihtilafı “yaşamsal çıkar” olarak konumlandıran Çin Halk Cumhuriyeti'nin iddiaları kapsamlıca ele alınacak, ardından Filipinler ile yaşadığı Tahkim Davası'nın sonucu neticesinde biçimlendirdiği politikalar incelenerek, son yıllarda sıklıkla vurgulamış olduğu Four Sha Doktrini üzerinde durulacaktır.

Hazırsanız, bir sonraki bölümde görüşmek üzere...

Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri

Yunus Çolak*

Ahdî hukuk kavramı, zaman zaman dış politika yapıcılarının söylemlerinde ya da resmî belgelerde yer almış olsa da içeriği ve kapsamı derinlemesine tartışılmamıştır. Bu yazı dizisinde, söz konusu bu kavramı ve onun Türk dış politikasındaki yerini, “Türkiye'nin Dış politikasında Ahdî Hukukun İhlâlinden Doğan Krizler” başlıklı çalışmamdan derlediğim bilgiler etrafında tartışacağım.

2017 Yılında, Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Kabul Edilen Bir Dizi Antlaşmanın İmza Töreni.

Dizinin bu ilk yazısında öncelikle ahdî hukuk kavramının ne anlama geldiğinden bahsetmek istiyorum. Türk Dil Kurumuna göre ahdî kelimesi, “antlaşmaya göre olan, antlaşma gereği olan” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, ahdî hukuku, ikili ya da çok taraflı antlaşmalardan doğan hukuk şeklinde özetlemek mümkün olabilir.

Antlaşma ise, geniş bir anlamda, en az iki taraf arasında varılan görüş birliğidir. Fakat burada ahdî hukukun bir dış politika meselesi haline gelebilmesi bakımından en temel ayırıcı unsur, söz konusu antlaşmanın bağlayıcılığı ve bir rejim/statü kurup kurmamasıdır. Nitekim bağlayıcı olsun ya da olmasın bir devlet tarafından imzalanıp yürürlüğe usulünce konulan her türlü yazılı metin, o devletin ahdî hukukunun bir parçası haline gelmektedir.

Örneğin Lozan Barış Antlaşması Türkiye'nin ahdî hukukunun bir parçası iken, aynı zamanda, çoğunlukla bir bağlayıcılığı olmayan iş birliği ya da iyi niyet anlaşmaları da Türkiye'nin ahdî hukukunun bir parçasıdır. Fakat, doğası gereği, statü kurucu bağlayıcı antlaşmaların etki kapasiteleri, diğerlerine nazaran çok daha fazladır. Örneğin 1935 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde olduğu gibi dünya ticareti bakımında çok kritik öneme sahip bir bölgede, orayı kullanan bütün devletlerin uymakla mükellef olduğu bir rejim/düzen yaratan bir sözleşmenin, bağlayıcılığı olmayan bir antlaşmaya nazaran etki kapasitenin çok daha fazla olacağı ortadadır.

Türkiye'nin Ahdî Hukukunun En Temel Antlaşmalarından Birisi Olan Lozan Antlaşması'nın 24 Temmuz 1923 Tarihli İmza Töreni. Türkiye Adına İmza Atan İsmet İnönü (Ön Sağdan Dördüncü).

* Doktora, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, yunuscolak92@hotmail.com

Ayrıca, bağlayıcılığı olan, hak ve/veya yükümlülükler doğuran bu tip antlaşmaların ya da sözleşmelerin kimi zaman değiştirilmesi de gündeme gelebilir. Hatta kimi zaman bu tip düzenlemelerin ihlâl edilmesi ve bundan doğan birtakım sonuçların meydana çıkması da mümkün olabilmektedir.

Nitekim, ahdî hukukun yenilenmesine dair ihtiyaç ya da onun ihlâl edilmesinden kaynaklı meseleler Türkiye'nin gündemine de sıkça gelmiştir. Öyle ki, Türkiye'nin Yunanistan ile yaşadığı sorunların çok büyük bir bölümü ya var olan ahdî hukukun ihlâl edilmiş olmasından kaynaklıdır ya da ilgili mesele ile ilgili bir ahdî hukukun taraflarca oluşturulamamasından kaynaklıdır. Hatta son dönemde yaşanan Doğu Akdeniz'deki gerilim, tam olarak ilgili ülkelerin bir araya gelerek bir ahdî hukuk oluşturamamalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri -1

Yunus Çolak

Türkiye'nin dış politikasında ahdî hukuk kavramının yeri başlıklı yazı dizisinin giriş bölümünde, ahdî hukuk kavramının ne anlama geldiğinden kısaca bahsetmiştim. Bu bölümde ise söz konusu bu kavramın Türkiye'nin dış politikası bağlamında ne ifade ettiği üzerinde duracağım. Ahdî hukukun Türk dış politikasındaki yerinin tespiti için, Türkiye'nin dış politika krizlerine başvuracağım.

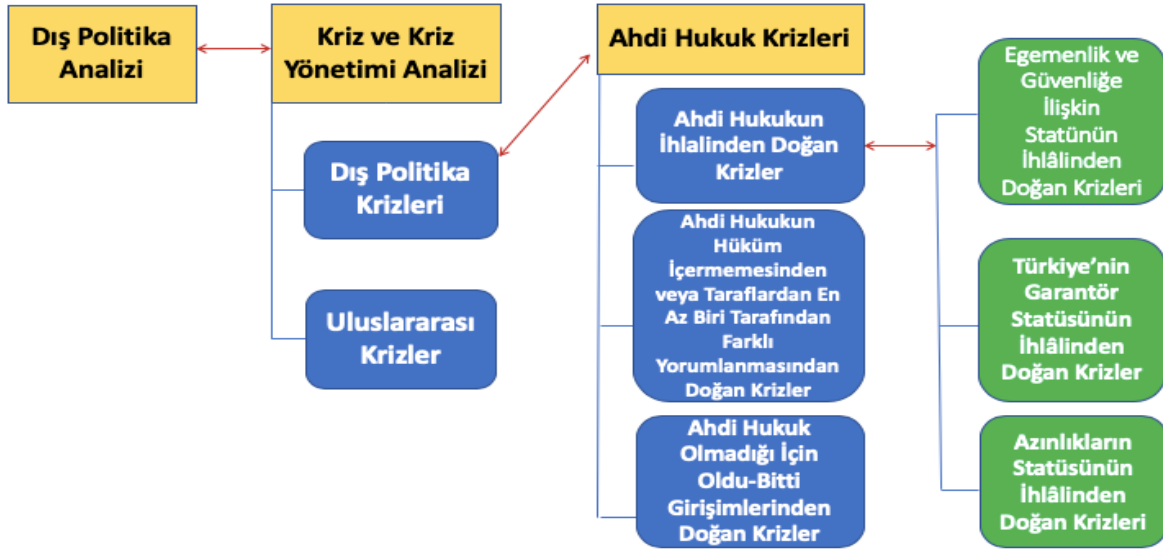
Peki politika krizleri nedir? Ve neden ahdî hukukun Türk dış politikasındaki yerinin tespit edilebilmesi bakımından önemlidir? Literatüre C. Hermann, Alexander George, M. Brecher ve Jonathan Wilkenfeld gibi isimler tarafından kazandırılan kriz ve kriz yönetimine dair çalışmalar, Türkçe literatüre de özellikle Doç. Dr. Fuat Aksu hocanın öncülüğünde oluşturulan Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Grubu (TDPKİG) tarafından kazandırılmıştır.

TDPKİG, Hermann ve Brecher'in krize dair tanımlamalarını harmanlayarak şu şekilde bir kriz tanımı yapmıştır:

“Bir veya birden fazla aktör arasındaki ilişkilerde taraflardan en az birinin temel değer, öncelik, çıkar, güvenlik vb. algılarında risk, tehlike, tehdit ve/ya saldırı olarak algılanan; kendini tehdit altında algılayan tarafın karar alıcılarını uygun önlem ve araçlarla karşılık vermeye zorlayan; taraflar arasında gerilim ve düşmanlık duygularına koşut olarak askeri çatışma olasılığını arttıran durumdur.”

Bu çerçevede, Türk dış politikasında 1923-2017 yılları arasında 36 dış politika krizi tespit edilmiştir.[1] Dış politika krizlerini, karar alıcının kısa süre içerisinde bir politika geliştirmesi gereken “mikro” olaylar şeklinde tanımlamak mümkündür. Nitekim dış politika krizleri, bir ülkenin dış politika bağlamında makro düzeydeki tüm prensip ve ilkelerini de yansıtmaktadır. Örneğin, Atatürk dönemi krizlerinden 1935 Bulgaristan Krizi incelendiğinde, bu krizin yönetimi ile dış politikanın o döneme özgü temel prensip ve ilkeleri arasındaki bağ net bir biçimde görülür.[2] İşte bu nedenledir ki Türkiye'nin tüm bu krizlerinin ahdî hukuk boyutunun incelenmesi, Türk dış politikası ve ahdî hukuk arasındaki ilişkiyi net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Ahdî Hukuk Krizleri

Peki, bir dış politika krizi hangi açıdan ahdî hukukla ilintili olabilir? Bu noktada Türkiye'nin dış politikasının 36 dış politika krizinin 21 tanesini doğrudan ahdî hukuk ile ilişkilendirebilmek mümkündür. Şekil 1'de de verildiği üzere, söz konusu bu krizleri üç kategoriye ayırmak mümkündür.

İlk kategori olarak, ahdî hukukun ihlâlinden doğan krizler belirtilmelidir ki Türkiye'nin dış politika krizleri içerisinde bu şekilde toplamda 13 kriz bulunmaktadır. Bu noktada şu da ayrıca vurgulanmalıdır ki bu tip krizler, diğerlerine nazaran karar alıcılar açısından hassasiyeti çok daha yüksek krizlerdir. Dolayısıyla bu tip krizler incelendiğinde, Türkiye'nin karar alıcılarının ahdî hukuk vurgusunun çok daha belirgin olduğu görülmektedir.

İkinci kategori ise, ortada soruna ilişkin genel bir ahdî hukukun olduğu fakat söz konusu bu ahdî hukukun krizi tetikleyen özel duruma dair bir düzenleme içermediği ya da böyle bir düzenleme varsa bile taraflardan en az biri tarafından yanlış yorumlandığı durumlardır. Örneğin 1996 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan Kardak Krizi, bu tip krizlere bir örnek olarak gösterilebilir. Çünkü 1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de ahdî hukuk temelli bir denge oluşturulmuş fakat Kardak gibi küçük kayalıklar ahdî hukuk içerisine alınmayarak bu dengenin dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla, 1996 Kardak Krizi'nin Türkiye ve Yunanistan'ın Ege'deki ahdî hukuklarının yeterince kapsayıcı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu çerçevede Türkiye'nin söz konusu bu ikinci kategori çerçevesinde toplamda beş adet dış politika krizi bulunmaktadır.

Üçüncü kategoride ise, ahdî hukuk olmadığı için oldu-bitti girişimlerinden doğan krizler gelmektedir. Bu kategoride de toplamda üç tane dış politika krizi bulunmaktadır. 2003 yılında ortaya çıkan günümüzde de sıcaklığını koruyan Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Krizi, ahdî hukukun olmamasından kaynaklanan krizlere bir örnek olarak verilebilir.

Yukarıda, biraz da üst çerçeveden bir bakış ile, Türkiye'nin dış politika krizlerinde ahdî hukukun yerine dair bir analiz sunmaya çalıştım. Nitekim, çok genel bir ifadeyle, Türkiye'nin

dış politikasının temel prensip ve ilkelerini anlayabilmek için Türkiye'nin dış politika krizlerine; krizleri iyi bir biçimde anlayabilmek için ise 36 krizden 21 tanesini doğrudan ilgilendirmesi hasebiyle ahdî hukuk ile ilintili krizlere bakmak gerekmektedir. Yazı dizisinin bir sonraki bölümünde, söz konusu bu üç kategori içerisindeki özgün örneklerle ve özellikle ahdî hukukun ihlâlinden doğan krizlere odaklanacağım. Türkiye en çok hangi ülke ile bu tip krizleri yaşamış, bu tip krizlerde nasıl bir davranış kalıbı geliştirmiş gibi sorulara odaklanacağım.

[1] Süreç içerisinde veri setine yeni krizlerin de eklenmesi mümkündür. TDPKİG'in çalışmalarına ve şu ana kadar tespit edilen krizlere dair daha ayrıntılı bir bilgi için bakınız: www.tdpkrizleri.org.

[2] Bu krizin ayrıntıları için şu çalışmaya bakılabilir: Fuat Aksu ve Yunus Çolak (2017), "Dış Politika Krizlerinde Algısal Güven[siz]lik: 1935 Bulgaristan Krizi", Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2): 164-180

Türkiye'nin Dış Politikasında Ahdî Hukuk Kavramının Yeri -2-

Yunus Çolak

Bu yazı dizisinin giriş yazısında ahdî hukuk kavramının ne olduğundan bahsetmiş, onun ardından gelen yazıda ise ahdî hukuk kavramının Türkiye'nin dış politikasındaki yerinden 1923-2015 yılları arasındaki dış politika krizlerine referansla göstermeye çalışmışım. Yazı dizisinin bu bölümünde ise, Türkiye'nin dış politika krizlerinde ahdî hukukun ihlâlinden doğan krizlerine yer vereceğim.

Bir önceki yazı dizinde de vurguladığım üzere, Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Grubu (TDPKİG) tarafından 1923-2015 yılları arasında tespit edilen 36 dış politika krizini 23 tanesi ahdî hukuku ilgilendiren krizlerdir. Bu krizler içerisinde gerek sayı olarak gerekse de krizlerin önemi bakımından ahdî hukukun ihlâlinden doğan krizler ön plandadır. Türkiye'nin dış politika krizleri içerisinde ahdî hukukun ihlâlinden doğan toplamda 13 kriz bulunmaktadır. Bu krizleri, kabaca üç alt gruba ayırmak mümkündür. Bu gruplardan ilki egemenlik ve güvenliğe ilişkin statünün ihlâlinden doğan krizlerdir. Söz konusu bu 13 kriz içerisinde altı tanesi, bu kategori içerisine girmektedir. Egemenlik ve güvenliğe ilişkin ahdî statünün ihlâlinden doğan bu altı dış politika krizinde Türkiye, Yunanistan, Fransa ve Suriye devletleri ile karşı karşıya gelmiştir. Bu krizlerden üç tanesi Yunanistan (1981 Limni Krizi, 1987 Kıta Sahanlığı Krizi, 1997 S-300 füze Krizi), birer tanesi de Fransa (1936 Sancak Krizi) ve Suriye (2015 Süleyman Şah Türbesi Krizi) ile yaşanmıştır. Örneğin 1936 Sancak Krizi, bu kategori içerisinde sayılabilecek bir krizdir. 1936 yılında Fransa'nın 1921 Ankara antlaşmasındaki açık hükme rağmen Sancak (Hatay) bölgesini Suriye toprakları içerisinde bırakmak istemesi, dönemin Türkiye karar alıcıları tarafından temel değer ve önceliklere yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Bunun yanında 1981 yılında Yunanistan'ın Limni Adasını silahlandırmak istemesi de, Türkiye tarafından ahdî hukukunun bir ihlali olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Yunanistan'a ait uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırılmış Doğu Ege Adaları'nın Yunanistan tarafından silahlandırılmasıyla başlayan uyuşmazlık, Yunanistan'ın Limni Adası'nı NATO savunma planları arasına sokmaya çalışmasıyla bir kriz halini almıştır. Genel olarak bakıldığında Türkiye, bu kategori içerisindeki krizlerde zorlayıcı diplomasi temelinde şiddet kullanımından kaçınmamıştır. Her ne kadar bu şiddet unsuru büyük ölçüde dengeli götürmüş olsa da

Türkiye'nin hangi iktidar olursa olsun egemenlik ve güvenliğe ilişkin ahdî statünün ihlâl edilmesine karşı verdiği tepki birbirine benzer olmuştur.

Türkiye'nin Ahdî hukukun ihlâlinden doğan dış politika krizleri içerisinde ikinci kategori ise, azınlıkların statüsünün ihlâlinden doğan krizlerdir. Toplamda üç tane krizi bu kategorinin içerisine sokmak mümkündür. Bunlardan ilki olarak 6-7 Eylül 1955 Olayları krizi, Türkiye'nin 1923 Lozan Anlaşması ile azınlıklara tanıdığı birtakım hakların ihlâl edilmesiyle Yunanistan karar alıcısı nezdinde tetiklenen bir krizdir. Öte yandan 1989 Bulgaristan Göç krizi ise, dönemin Bulgaristan hükümetinin baskılarından Türkiye'ye sığınmak isteyen yüzbinlerce Türk'ün bir anda Türkiye-Bulgaristan sınırına gelmesiyle birlikte Türkiye karar alıcı açısından tetiklenmiştir. Son olarak Yunanistan'ın, Batı Trakya Türklerine karşı giriştiği asimilasyon politikaları, 1989-1990 Batı Trakya Olayları Krizi'nin de tetiklenmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye, tüm bu krizlerin yönetimi sürecinde, Egemenlik ve güvenliğe dair ahdî hukukun ihlâl edildiği krizlerin aksine, hasım devlete karşı olabildiğince şiddet kullanımından kaçınmıştır. Ayrıca, özellikle kendi ülkesi içerisindeki azınlıkların statülerinin ihlâl edildiği krizlerde Türkiye, meselenin uluslararası bir boyut kazanmaksızın çözülmesine dair özel bir çaba göstermiştir.

Türkiye'nin ahdî hukukun ihlâlinden doğan dış politika krizlerine dair son kategori olarak, Türkiye'nin garantör statüsünün ihlâlinden doğan krizler kategorisini vermek mümkündür. Bu kategorinin en temel ayırıcı unsuru, Türkiye'nin garantörlük statüsünün bulunduğu topraklar üzerinde, bu statünün ihlâl edildiği durumlarda ortaya çıkmasıdır. Nitekim Türkiye, 1960 Londra-Zürih Antlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve de 1921 Kars Antlaşması ile "... Azerbaycan'ın koruyuculuğunda özerk bir bölge..." olarak teyit edilen Nahçıvan Özerk Bölgesinin garantörlüğünü üstlenmiştir. Bu bakımdan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal yapısı 1964, 1967 ve 1974 yıllarında çeşitli sebeplerle ihlâl edildiğinde, bu durum her seferinde Türkiye'nin karar alıcıları bakımında bir krizi tetiklemiştir. Aynı şekilde Nahçıvan, 1992 yılında Ermenistan'ın saldırı tehdidi ile baş başa kaldığında da dönemin Türkiye karar alıcı bakımından bu bir kriz olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu bu krizlerin yönetiminde Türkiye, tıpkı egemenlik ve güvenliğe ilişkin ahdî hukukun ihlâl edildiği krizlerde olduğu gibi kuvvet kullanma tehdidinden kaçınmamıştır. Fakat, Kıbrıs'ı bir milli daha olarak benimseyen Türkiye, Nahçıvan'ı o denli benimseyerek hareket etmemiştir. Bu nedenle her iki durumda da şiddet kullanma tehdidini bir araç olarak kullanan Türkiye, Kıbrıs özelinde tehdidinde ötesine geçerek doğrudan şiddet kullanabilmiştir.

Yukarıda kısaca bahsettiğim üzere, Türkiye, ahdî hukukunun ihlâl edildiğini düşündüğü krizlerde, şiddet kullanma tehdidi ya da doğrudan şiddet kullanımından çekinmemektedir. Bu durum, hangi iktidar olursa olsun geçerlidir. Hatta bu tip krizlerin en çok karşılaşıldığı ülke olan Yunanistan'ın NATO üyesi olması bile, Türkiye'nin ahdî hukukunun ihlâl edildiği durumlarda şiddet kullanarak ahdî hukukunu savunma kararlılığının önüne geçememiştir. Özetle, buradan anlaşılıyor ki, Türkiye'nin antlaşmalarla oluşturulan statükoya bir bağlılığı bulunmaktadır. Hangi dönem olursa da olsun, bu statünün ihlâl edilmesi karşısında büyük bir kararlılıkla durmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'nin Ahdî Hukukun İhlâlinden Doğan Dış Politika Krizleri

TARAF ÜLKE	KRİZ ADI	Hangi Ahdi Statü-Yükümlülük İhlal Ediliyor?
BULGARİSTAN	1989 BULGARİSTAN GÖÇÜ	Bulgaristan ile yapılan azınlıkların statüsüne ilişkin anlaşmalar, 1925 Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması...
ERMENİSTAN	1991 NAHÇIVAN KRİZİ	1920 Gümrü Antlaşması, 1921 Kars Antlaşması, 1921 Moskova Antlaşması
FRANSA	1936 SANCAK KRİZİ	1921 Ankara Antlaşması
KIBRIS (KRY-YUNANİSTAN)	1964 KIBRIS I	1960 Kurucu Anlaşmalar
KIBRIS (KRY-YUNANİSTAN)	1967 KIBRIS II	1960 Kurucu Anlaşmalar
KIBRIS (KRY-YUNANİSTAN)	1997 S300 FÜZE KRİZİ	1974 Ateşkes (Cenevre) Antlaşması
SSCB	1945 SOVYET TALEPLERİ	1921 Moskova ve Kars Anlaşmaları, 1936 Montrö Sözleşmesi
SURİYE	2015 SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ KRİZİ	1921 Ankara Antlaşması
YUNANİSTAN	1955 6-7 EYLÜL OLAYLARI	1923 Lozan Barış Antlaşması
YUNANİSTAN	1974 KIBRIS III	1960 Kurucu Anlaşmalar
YUNANİSTAN	1981 LİMNİ KRİZİ	1923 Lozan Barış Antlaşması
YUNANİSTAN	1987 KITA SAHANLIĞI KRİZİ	1976 Bern Deklarasyonu
YUNANİSTAN	1989-1990 BATI TRAKYA KRİZİ	1923 Lozan Barış Antlaşması

Doğu Akdeniz Jeopolitiği

Nurettin Taşar*

İki veya daha fazla ülke arasındaki sorunu irdelenecek bir yazıda hedef iş birliğini gerekçelendirmek ise tarafların tarihte iş birliği içinde olduğu konulardan bahsetmek âdettendir. Aksi durumda ise savunulan aktörü/devleti meşru zemine taşımak için diğer aktörleri tarihsel örneklerle negatifleştirmek gerekir.

Konuyu örneklendirelim. Şayet bir tarafı negatifleştirmek istiyorsak, Doğu Akdeniz özelinde Mısır mevzu bahis olduğundan Mehmet Paşa'nın Osmanlı'ya isyanı, Yunanistan söz konusu olduğunda uluslararası güç dengelerini kullanarak tarihi boyunca Türkiye'ye karşı genişleme siyaseti, Fransa söz konusunda olduğunda ise 1798'de Mısır'ın işgaline kadar olayları geriye götürebiliriz.

Aksi durumda ise Mısır'la yüzlerce yıllık ortak din ve kültüre sahip olduğumuzu, Yunanistan'la ise Soğuk Savaşta ortak bir "düşmana" karşı aynı örgütlenmeden mücadele ettiğimizi ve son olarak Fransa'ya karşı ise Fransız Devrimi'nin Türk modernleşmesinde ne kadar etkili olduğunu ön plana çıkartabiliriz.

Fakat bu iki perspektifte güncel bir krizi değerlendirmede bizi peşin hüküm ve indirgemeciliğe ve bunun sonucu yanlış çıkarımlara sürükler. Zorlama bir tarihsel okumayla taraflar arasında iş birliği ve çatışmayı açıklarken ön yargılarımızın esiri oluruz. O yüzden Doğu Akdeniz sorunu ve bu krizin taraflarını konu edineceğim bu çalışmamda olayları tarihsel saplantıların esiri olmadan incelemeye çalışacağım.

Post-pozitivist olarak ifade edilen bir dönemde öznenin/yazarın değerleri her ne kadar göz ardı edilerek bir olay ve olguyu değerlendirmede bulunma imkânı kısıtlı olsa da buna ulaşmak için sergilenen çaba bilimsel ölçütüdür. Bu ölçütü kısmen yakalama bu yazı dizisinin temel hedefidir.

Tarihsel Bağlamda Doğu Akdeniz

Kara çevreleri Ortadoğu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Avrupa'ya uzanan Doğu Akdeniz, dünya deniz alanının %1'ini kaplamasına rağmen dünya ticaretinin %25'inin gerçekleştiği deniz bölgesidir. Tarih boyunca ticaretin merkezi rol oynadığı denizler, küresel hegemonya mücadelesine sahne olan alanlardır. Doğu Akdeniz'de, Roma İmparatorluğu'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na İngiltere'den Amerika Birleşik Devletleri'ne tarih boyunca hegemonya mücadelesinin yaşandığı alan olmuştur.

Doğu Akdeniz, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Hint Okyanusu ile Akdeniz'i ve Atlantik okyanusunu birbirine bağlamaktadır. Bu rota Avrupa'dan Hint Okyanusu'na ulaşımı ortalama yedi bin kilometre kısaltmıştır. Bu yol, doğu ve batı arasındaki en kısa yoldur. Buna ek olarak Doğu Akdeniz Ortadoğu'nun büyük bir kısmını Avrupa'ya bağlamaktadır.

* Doktora, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, nurettintasar@hotmail.com

Bölge stratejik konumu açısından önemini tarih boyunca yitirmemiştir. Frank Gervasi'nin şu sözü bu önemin boyutu göstermektedir;

“Tarihin öğrettiği en önemli derslerden birisi şudur: Akdeniz’i kontrol eden güçler Avrupa’yı, Afrika’yı ve Asya’yı kontrol etmiş, Pasifik ve Atlantik’te ise büyük etkiler bırakmıştır”

Krizin Teorik Çerçevesi

Doğu Akdeniz özelinde dış politika konusu değerlendirdiğinde uluslararası ilişkiler disiplininin üç teorisi ön plana çıkmaktadır: Liberalizm, Konstrüktivizm ve Realizm.

Liberalizm teorik temelde ana konusu olan norm, düzen, rejim yaratılmasıdır. Fakat konu Doğu Akdeniz olunca bu temel hedeflerin gerçekleşme kabiliyeti zayıflamaktadır. Çünkü Doğu Akdeniz’de devletlerin egemenlik alanları birbirleriyle çakışıyor ve tüm aktörleri kapsayan bir diyalogun imkânı zayıf olduğunu söylemek gerekir.

Konstrüktivizm boyutunda devletlerin birbirlerine karşı inşa ettikleri kimlikler ulusal çıkarları şekillendirmekte. Bu da bölge özelinde birbirlerine karşı dönemsel ve tarihsel öfkelerini yeniden inşa eden devletlerin “sağlıklı” ilişki kurmalarına engellemektedir. Bu yüzden siyaset sahası Hobbesçu öfkeye teslim olmakta. Soruna taraf devletlerin sıcak çatışması göze alacak sert güç unsurlarını kullanmaları ise buna en iyi örnektir.

Mekânların tarihsel geçmişi sorunların çözümünde önemli imkân veyahut kısıtlamalara neden olabilir. Ortadoğu ve onun kuzeyinde yer alan Doğu Akdeniz birçok ateşkes antlaşmasına şahit olmuştur. Fakat ilgili bölgede kalıcı barış kelebek ömrü kadar kısadır. Bu gerçeği göz ardı etmeden sorunun enerji boyutuna değinmek gerekir.

Krizin Ekonomik Boyutu

Yer kürenin dörtte üçünü kaplayan deniz alanlarında günümüzde doğal kaynaklara olan ihtiyaçların artması, teknolojinin gelişmesiyle birlikte araştırılma ve sondaj faaliyetleri hız kazanmıştır. Bundan dolayı deniz altında bulunan doğal kaynaklarla ilgili ülkelerarasında çıkan krizler günümüzde önde gelen sorunların başındadır. Doğu Akdeniz özelinde bu konu

incelendiğinde bölgenin jeopolitik ve jeostratejik öneminin yanına bölgenin yeraltında bulunan doğal kaynakların varlığının tespit edilmesiyle, jeoekonomik bir boyutta da eklenmiştir.

Doğu Akdeniz için ortalama 900 milyar dolarlık potansiyel enerji kaynakları bulunmasından kaynaklı bir krizle bölgesel düzeyde dokuz, küresel düzeyde ise birçok aktörün ilgisini çeken bir emperyal alan haline gelmiştir. O yüzden Doğu Akdeniz özelinde aktörler gambot diplomasisini ve buna bağlı olarak diğer sert güç unsurlarını aktif olarak kullanmaktadır.

Jeoeekonomik temelli bu girişimler diğer sorun alanları Suriye ve Libya'daki gelişmeleri de etkilemektedir. Deniz alanları üzerindeki anlaşmazlık iç savaş yaşanan bu ülkelerinde vekalet savaşlarının yaşanmasında etkili olmuştur. Bu da sorunu Doğu Akdeniz deniz alanları dışına çıkarmıştır. Kriz böylece derinleşip, taraflar arasında diyalog imkânı, keskin bir konvansiyonel savaş seçeneği kadar uzaktır. Bu yüzden diplomasi taraflar arasında kullanışlı bir yöntemden ziyade zaman kaybı olarak algılanmaktadır.

Krizin Derinleşmesi: Tarafların Maksimalist Politikaları

Ayrıca uluslararası hukukun gelişim sürecini tamamlamamış bir alanı alan deniz hukuku, sorunun çözümünde aktörlerin tercih ettikleri başvuru kaynağı niteliğinden ziyade her aktörün kendi tezini meşrulaştıracak hukuksal kararların ön plana çıkartıldığı bir mekanizmaya dönmüştür. Yunanistan adaların kıta sahanlığı olduğu tezini meşrulaştırmak için Uluslararası Adalet Divanı'nda kendi tezini meşrulaştıracak örnek olayları gündeme getirirken, Türkiye ise aynı yöntemi kendi tezlerini meşrulaştırmak için kullanmaktadır.

Tarafların konuyu sıfır toplamı bir oyun haline getirip maksimalist bir tavır izlemektedir. Dahası sorunu iki taraf arasında tutmak veya diyalog ile çözmek yerine uluslararasılaştırmayı tercih etmektedir.

Doğu Akdeniz havzasından her ülkenin deniz yetki alanları konusunda egemenlik iddiaları söz konusu. Burada egemenlik iddiaları bölgesel düzlemde anarşinin başlangıcı olduğunu söylemek gerekir. Çünkü devletlerin egemenlik kavramıyla ifade ettiği her toprak ya da deniz alanı tüm

devletler için kutsaldır. Bir de bunu “Mavi Vatan” ile kavramsallaştırıldığında epistemolojik olarak bir devletin iddia ettiği deniz yetki alanları tartışılmaz olduğu anlamına gelir. Çünkü devletler vatan kavramıyla ifade ettiği deniz veyahut topraklar, onlar için ontolojik güvenlik kaygısı güttükleri alanlardır. Bu da tartışmanın zeminini var oluş ya da yok oluş kavramları ile ifade edilmesine neden olur. O yüzden Türkiye’de çeşitli çehreler Doğu Akdeniz krizini Anadolu’nun yaşadığı ikinci Sevr girişimi olarak algılaması, Türkiye’ni doktrinleştirdiği “Mavi Vatan” kavramsallaştırması nedeniyle isabetlidir.

Churchill’in 1946 Mart’ındaki konuşmasında, kapitalist devletler ile komünist Rusya arasındaki II. Dünya Savaşı’nın kazanılmasını sağlayan ittifakın yerini bir düşmanlığa bıraktığını şu sözlerle ifade etmişti;

“Baltık Denizi’ndeki Stettin’den Adriyatik Denizi’ndeki Trieste’ye, kıta boyunca demir bir perde inmişti.”

Bugünde bölgesel boyutta Doğu Akdeniz’de Türkiye ve Suriye’nin Doğu Akdeniz’deki sınırından Yunanistan ve Türkiye’nin Adalar Denizi sınırına, (Enez Hattı) bir demir perdenin oluşma zemini söz konusudur. Bu zemin oluşmasında bölgesel ve küresel aktörlerin rolü ise azımsanmayacak seviyededir. Bu aktörlerin tutumları ise sorunun merkezini teşkil etmektedir. Bir sonraki çalışmada bu soruna taraf olan aktörler incelenecektir.

Komşularla Sıfır Sorun'dan Mavi Vatan'a Türk Dış Politikasının Doktrinleştirilmesi

Nurettin Taşar

Doktrin, latince "doceo", Fransızca da ise "doctrine" olarak ifade edilir. Aynı zamanda doktrin kelimesi doktor ile aynı kökten gelmektedir. Doktrin belirli bir konu ya da inanç sistemine ilişkin kabul, ilke ve kurallar bütünü olarak ifade edilir. İnceleyeceğimiz kavramın ilgi alanına giren politik doktrin ise belirli bir konu ya da inanç sistemine ilişkin kabul, ilke ve kurallar bütünüdür. Bernard Crick politika doktrini şu şekilde tanımlamıştır:

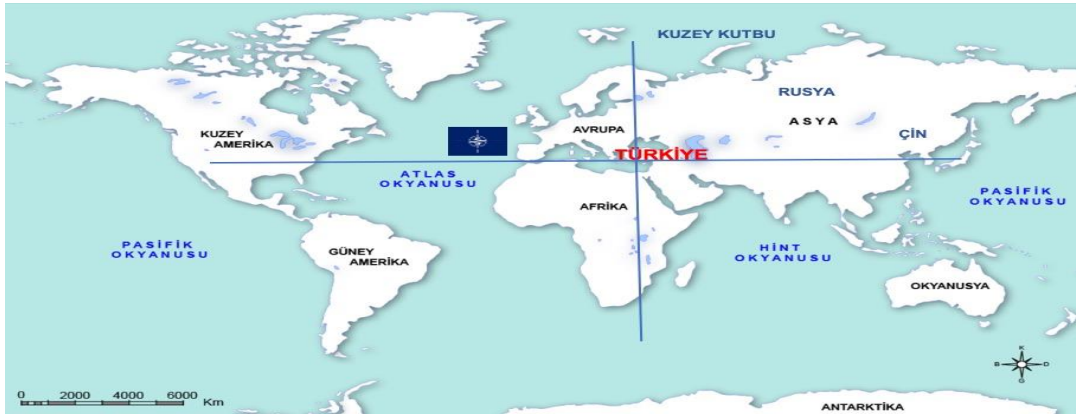
“Belirli bir konunun ne olması gerektiğine dair tutarlı bir iddiayı ifade eder”

Doktrinin en sık karıştırıldığı kavram teoridir. Teori, bilimsel bir olgunun, sürekli olarak doğrulanmış gözlem ve deneyler baz alınarak yapılan bir açıklamasıdır. Doktrin ile arasındaki fark ise doktrin, incelenen/incelenecek olayı, bilimsel tarafı ile beraber dini, politik, sosyal bir arzu/hedef veya eleştiriyi içinde de barındırır.

Devletler siyasal hedeflerini gerçekleştirmek ve bu hedefler doğrultusunda toplumsal meşruiyet yaratmak için çeşitli doktrinler ortaya atmışlardır. Türkiye özelinde bu doktrinlerden biri Sıfır Sorun Politikası doktrinidir.

Dışişleri Bakanı olduğu dönemde Ahmet Davutoğlu, Foreign Policy Dergisi'nin 21 Mart 2013 tarihinde yayımlanan yazısında Sıfır Sorun Politikası doktrinini şu şekilde tanımlamıştır:

“Kelime anlamıyla, bu ilke açıkça ideal bir modeldi -- ancak, Türk dış politikasındaki belirgin bir zihniyet değişikliğini de temsil ediyordu. Artık Türkiye'nin dış politika gündemine bölgesel ve uluslararası ilişkilerde enerjisini tüketen komşularıyla olan kronik anlaşmazlıklar hâkim değildir... “Sıfır sorun” ilkesiyle kastedilen iş birliği ve diyalog vizyonuna Ortadoğu'daki mevcut sorunları ele almak için hala ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgesel barış ve istikrarın geleceği derinleşen etnik ve mezhepsel çatışma tarafından tehdit edilmesi nedeniyle, Türkiye yeni bir Soğuk Savaş'a karşı uyarıda bulundu. Bölgemizdeki toplumları bölecek yeni bariyerlere izin vermemeliyiz – bu tür bariyerler iş birliği ve bütünleşme arayışlarımıza yönelik en büyük sınamalardır...”[\[1\]](#)

Kavram, açıkça görüldüğü gibi Türk dış politikasının yönünü belirleyecek bir idealizm örneği idi. Dönemin dış politika karar vericileri diğer devletlerle karşılıklı ekonomik bağımlılık

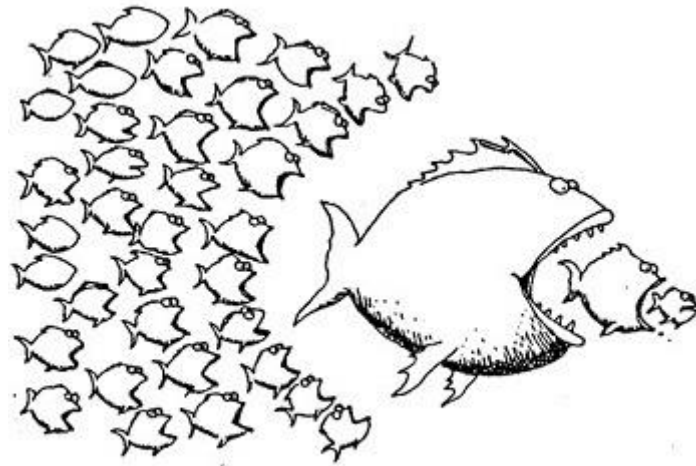
ilişkileri yaratarak Turgut Özal'ın 1983 sonrası uyguladığı/uygulamak istediği bir politikayı canlandırmak istiyorlardı. Bu politika ile hedef, karşılıklı ekonomik bağımlılık ile devletler arasında var olan mezhepsel, tarihsel ve ideolojik sorunların ilk aşamada nötralize edilmesi son aşamada ise unutulmasına zemin hazırlanması idi.

Bölgede Türkiye'nin Yarı-Çevre Rolü

2002'de Türkiye'de tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) neo-liberal ekonomik politikalara pozitif yaklaşımı, bu doğrultuda Avrupa Birliği ile kurulan yakın ilişkiler ve Kıbrıs sorununda Annan Planı'nı kabul edilmesi Türkiye'ye büyük bir sermaye akışı sağladı. Bu da Türk sermayesinin çevre ülkelere yayılmasını teşvik etti.

Immanuel Wallerstein kavramlaştırdığı Dünya Sistem teorisine göre sistem, tek bir iş bölümü ile birbirine ekonomik olarak bağımlı hale gelmiş tek bir toplumsal birim şeklinde tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda dünyada merkez, çevre ve yarı çevre ülkeler vardır. Wallerstein bir ülkenin merkez, çevre veya yarı çevre haline gelmesini çoğunluk olarak devletin gücü, siyasi yapısı vb. gibi üst yapı kurumları belirlediğini belirtir. Çevrenin dünya sistemindeki görevi, merkez için ucuz iş gücü temin etmekken merkez, teknoloji-yoğun üretimle çevre ile bir bağımlılık ilişkisi kurmaktadır. Yarı çevre ise çevreye göre merkez merkeze göre çevre konumundadır. Bölgesinde ekonomik güce sahip olan yarı-çevre ülkeler merkez adına siyasal, ekonomik ve askeri rollerde oynayabilmektedir.^[2]Bu teorik çerçeveden sonra Türkiye yarı-çevre kategorisinde bir ülke olduğunu söyleyebiliriz. Bu doğrultuda İlhan Uzgel Türkiye'nin yarı-çevre rolünü şu şekilde oynayacağını ifade etmiştir.

“Türkiye Ortadoğu bölgesinde Türkiye'nin yarı-çevre rolünden kaynaklanan neo-liberal modeli yayacak, ayrıca spesifik olarak kendi dönüşümünü bölgeye model olarak sunacaktı...”^[3]

Bu ekonomik rolü başarıyla uygulayan Türkiye birçok Ortadoğu, Balkanlar, Orta Asya ve Afrika ülkeleri ile kendi lehine bir bağımlılık ilişkisi geliştirdi. İlgili bölge ülkeleri ile yaptığı ticarete ihracat-ithalat dengesi Türkiye lehine gerçekleşti. Aynı şekilde merkez olarak ifade edebileceğimiz Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin, Almanya vb. devletler ile yapılan dış ticarete ihracat-ithalat dengesi merkez ülkelerinin lehine olduğu gözükmektedir. Bu veriler

Türkiye'nin merkez ülkeleri için çevre, çevre ülkeleri için ise merkez olduğu ortaya çıkan bir yarı-çevre ülke olduğunu kanıtlar niteliktedir.

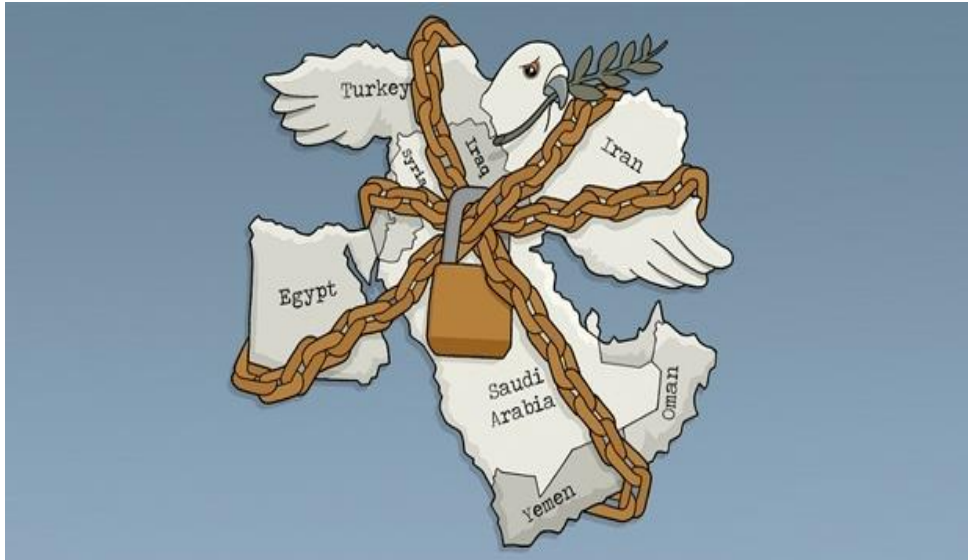
2008 yılında ortaya çıkan dünya ekonomik krizinde merkez ülkelerin güç hiyerarşisinde konumları zedelenmiştir. Çevre ve yarı-çevre ülkelerin ekonomik pastadaki yeri büyümüş ve bunla doğru orantılı olarak da dünya siyasasında etkileri artmıştır. Etki kapasitesi artan ülkelerden biri de Türkiye idi. Güç kapasitesinin artışı ile Türkiye komşularla Sıfır Sorun ve Merkez Ülke doktrinleri ile yarı-çevre olarak yeni bir rol arayışı içerisine girmişti.

Kırılma Anı 2011 Yılı

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta üniversite mezunu Muhammed Buazzi'nin yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle kendi yakmasıyla Tunus'ta başlayan eylemler, birçok Arap ülkesine sirayet etmişti. Eylemlerin gerekçesi bölgede devlet yöneticilerin halktan kopuk olmaları, ekonomik bunalım ve demokratikleşme eksikliği idi. Türkiye ise ekonomik yarı-çevre rolünün yanına dünya sisteminde çevre olarak ifade edilebilecek Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde gerçekleşen eylemler ile birlikte siyasi bir rol de üstlenmek istedi. Bu rol ile bölgede neo-liberal ekonomik politikaların ihracında ve kurulan bağımlılık ilişkisinde önemli bir rol oynayan Türkiye, Arap Baharı ile etki seviyesini arttırmak hedefindeydi.

Milattan önce 404 yılında sona eren Atina ve Sparta arasında gerçekleşen Peloponez Savaşı sırasında yaşamış ve bu savaşları tasvir etmiş olan Thukididis 2500 yıl önce bu savaşla ilgili söyledi söz günümüzde de geçerliliğini korumaktadır:

“Bölgede yükselen güç komşuları için tehdit uyandırır”

Türkiye'nin dış politikasında karar vericilerinin doktrinleştirdiği Komşularla Sıfır Sorun ve Merkez Ülke kavramları bölgesel güç olma potansiyeli olan veya mevcut güç dengesinin devamı taraftarı Arap devletleri tarafında siyasal bir niteliğe bürünmüş bir tehdit olarak algılandı. Bu algıda birçok devletin bölgede Türkiye aleyhine ittifaklar kurması için zemini hazır hale getirdi. Bölgede zengin olarak kategorize edebileceğimiz Körfez Ülkeleri başta Mısır olmak üzere Arap Baharı sonrası Türkiye'yi tehdit algılama potansiyeli olan rejimleri

destekledi. Bunun ana nedeni ise Türkiye'nin bölgede siyasal boyutta oynayacağı rol ve bunun yaratacağı güç dengesindeki değişim idi.

Türkiye, bölge ile ilgili dış politika tercihlerini belirlemede önemli faktörlerden biri olan bölgedeki sistemin yapısı, komşu ülkelerin içyapıları ve bölgedeki soruna küresel güçlerin yaklaşımını göz ardı ettiğinden ortaya çıkan gelişmeleri rasyonel bir aktör gibi yönetmekte zorlandı.

Türkiye'yi 'değerli yalnızlığa' götüren bu süreç, Türk dış politikasının bölgesel denge oluşturma gücünü zedelemiştir. Bu çıkmazdan Türk dış politikası karar alıcıları "Mavi Vatan" doktrini ile yeni çıkış aramaya yöneldi...

Kaynak

[1]http://www.mfa.gov.tr/article-by-h_e_-mr_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-turkey-published-in-foreign-policy-magazin-2.en.mfa

[2]<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151654>

[3]<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/07/13/alt-emperyalizm-kader-mi/>

Küreselleşmenin Durdurulamazlığı, Teknoloji ve Yerelleşme Bağlamında Bir Gelecek Perspektifi – Giriş

Çağlar Erdoğan*

“Küreselleşen dünyamızda...”

Bu intro belki de son elli yılın akademik yazınlarında en çok kullanılan giriş cümlesidir. “Küresel” kelimesi klişeleşmiş olmakla beraber geçerliliğini yitirmemiştir. Bu yazı da küreselleşmenin nasıl evrileceği yönündeki sürüp giden tartışmalara bir perspektif sunmayı amaçlamıştır. Üç boyutlu zaman evreni (geçmiş, şimdi ve gelecek) göz önünde tutularak hem küreselleşmenin ne durumda olduğu ve geleceğine dair çıkarımlar yapmak hem de küreselleşme ana başlığının altında insanlığın gelecek tezahürüne dair hadsiz bir çıkarım yapmak için birbirini takip eden bir seri çalışma yapmak arzusundayım. Bu çalışma öznel düşüncelerimin, akademik bir kaygı gütmeyen, okuyucuya bir perspektif sunmaya ve hatta ortaya bir soru atarak kolektif bir düşünce ortamı yaratmaya hizmet ederse kısmen amacına ulaşmış olacaktır. Geleceğe yönelik yapılan öngörülerin hepsinin hadsizlik olduğunu düşünmek yanlış değilse de insanın özü itibarıyla bilme istenci hem geleceğe yöneliktir.

Kâhinlik, eğer sizlere inananlar varsa bir beyaz kürenin içine bakarak ya da kahvenin fincanda bıraktığı izleri yorumlayarak çok daha kolay yapılabilir. İnanan varsa dememin sebebi geleceğin – her ne kadar veriler ışık tutsa da- aslında bilinemez olmasından kaynaklıdır. Felsefi açıdan bilinmeyen şeylere inanmak gerekir. Gelecek özü itibarıyla tahayyül edilirken “inanç” olarak ele alınır. Lineer bir düşünce sistemine sahip olan insan[1] için önce geleceğin geleceğine bir inanç daha sonra da nasıl geleceğine dair bir umuttur ya da hayali vardır. Bu boyutuyla kâhinler bir yönüyle umut taciridir. Yine Spinoza’ya katılarak ifade etmem gerekir ki, kâhinlere başvuranlar genelde yeryüzünde muktedir olarak gücüne inananlardan daha çok bu güce güvenemeyecek hale gelenlerdir. Yani bir Amerikalı çocuktan çok daha fazladır bir Suriyeli çocuğun güzel gelecek düşü. Çünkü düşüncem o ki; kâhinlere başvuran insanların geleceğe dair realiteye değil umutlarına dair yeşertici yalanlar duymaya ihtiyaçları vardır.

Gelecek yazılarda küreselleşmenin inanç üzerine etkilerine de değinmeye çalışacağım fakat şu anki konumuz aşağıda vereceğimiz fütüristik öngörülerimizin yanlış çıkması ihtimaline karşı bir meşru zemin yaratmanın ötesinde geleceğin niteliğini tanımlama çabasıdır. Örneklendirmek gerekirse 2018 yılında geleceğe dair öngörülerin sanırım hiçbiri Covid-19 hastalığının küresel bir soruna dönüşerek nevi şahsına münhasır bir alan yaratacağını bilememiştir. Ve elbette böylesi spesifik bir şeyi bilemediği için kimseyi yadırgayamayız. Ama yine de 13.yüzyılda kâhin olmakla günümüzde kâhin olmak arasında bir seçim şansımız olsaydı[2] geçmişte bu işe soyunmanın daha makul olduğunu düşünerek onu seçerdim. Şüphesiz ki ben kâhin değilim sadece teknolojinin ve dünyanın geçmişe nazaran ne denli bir ivme ile değişim gösterdiğini anlatmak için böyle bir metafora başvurduğum.

İnsanoğlu iki ayak üzerinde dikilip kültürü inşa etmeye başladığından beri[3] maddi ve manevi birçok veri üretmiştir. Kümülatif olarak ilerleyen insanlık romantik bakış açısına göre geçmiş

* Doktora, Ankara Üniversitesi, Din Sosyolojisi, cerdogan@kastamonu.edu.tr

her zaman daha saf ve yaşanabilir görse de aslında sürekli bir gelişim halinde olmuştur.[4] Özellikle yazının icadı verinin, bilginin gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlamış bu şekilde insanlık her defasında Amerika'yı yeniden keşfetmek zorunda kalmamıştır. Fakat bizim burada değinmek istediğimiz asıl konu gelişimin sürekliliğinden daha ziyade gelişimin hızı ile alakalıdır.

İnsanlığın bilinen tarihinden bugüne kadar üretilen veri, 2000 yılında üretilen sadece bir yıllık veri ile eşitlenmiştir. Yani 2000 yılında insanlığın bir yılda ürettiği veri[5] o zamandan önce tüm insanlığın ürettiği veri ile aynı seviyededir. Bu bilgi korkunç bir göstergedir. İşin garip yanı ise benim bugün küreselleşmenin neden artık “durdurulamaz” olduğuna dair sunacağım gösterge ve araçların neredeyse birçoğunun henüz 2000 yılında piyasada olmadığıdır.[6]

İnsanlık tarihine bakıldığında şu anda dünyanın süper gücü kabul edilen Amerika'nın da üstünde bulunduğu kıtanın keşfedilmesi 15. yüzyıldır. 15. yüzyıl incelendiğinde insanlık, birçok şeyin farkında ve oldukça gelişmiştir. Akademinin olmazsa olmaz eserlerinin milattan önce yazılan eserler olduğunu göz önünde bulundurursak 15. yüzyıl neredeyse dün gibidir. Her ne kadar yeni kültür ve toplumlar hala keşfedilmeye devam etse de – ki ben artık pek keşfedilmeyen yeni bir kültür kaldığını düşünmüyorum- coğrafi açıdan bilinen dünyada keşfedilmemiş hiçbir alan kalmamıştır. Yani teknik olarak “küre” artık bilinmektedir. Küreselleşme ise bilinen küre üzerinde etkileşim, iletişim demektir.

Gelişimin durdurulamaz olduğuna ama bizi şu anda gelişimin hızı ilgilendirdiğine yukarıda değinmiştim. Örneklendirmek gerekirse; tekerleğin icadı M.Ö 3500 yıllarındadır. Tekerleğin modern bir motorlu araca[7] takılması ise M.S 1800'lü yılların başındadır. Tarih için kısa ama insanlık için oldukça uzun (yaklaşık 5400 yıl) bu sürede gelinen nokta budur. Buharla çalışan bir araçtan benzine geçiş ise sadece bir asır kadar kısa sürede gerçekleşmiştir. Takip eden ikinci asırda ise otomobil sektörü önüne çıkan araçları önceden sezinleyip sürücü uyusa bile frene basacak kadar gelişmiş otomasyonlar yapmış ve her ailede neredeyse en az bir tane olacak kadar yaygınlaşmıştır. Malumun ilamına gerek olmadığı için örneklendirmeyi uzatmaya gerek duymuyorum. Burada asıl anlatılmak istenen teknolojideki artışın aritmetik artıştan geometrik artışa geçtiğidir. Bu geometrik artış insanlığın zihninde hem yepyeni bir dünya yaratmış hem de çok hızlı ürettiği verinin idrak edilmesi olanaksız olduğundan toplumsal, ekonomik, dinsel vb. farklı alanlarda sancılı bir geçiş dönemi ortaya çıkarmıştır.

Küre üzerinde devlet olgusu ortaya çıktığından beri bilinmektedir ki her toplumda seçkinler ve yöneticiler ile yönetilenler mevcut olmuştur. Eski zamanlarda da devletler arasında şimdiye nazaran daha gecikmeli ve zor olsa da iletişim mevcuttur. Kürenin herhangi bir yerinde ortaya çıkan yeni bir görüş, icat vb. kürenin kalanının tümüne sirayet etmese de iletişim kurabileceği alanlarda değişime sebep olmuştur. Özellikle ticaret kanalları bu iletişimin adeta lokomotifleri olmuş ve farklı kültürlerin birbiri ile tanışmasında olanak sağlamıştır. Ama burada dikkat edilmesi gereken nokta iletişimin çoğu zaman (neredeyse her zaman) seçkin yapılar ile diğer seçkin yapılar arasında olduğudur. Yönetilen kesim (tebaa) çoğu zaman bu iletişimden ya direkt yoksun kalmış ya da elindeki bilgiyi işleyecek yeni bir zemin fırsatı bulamamıştır. 20. yüzyılda ortaya çıkan iletişim alanındaki gelişmeler ile farklı kültürlerin her kesimi birbirinden haberdar olmuş ve küreselleşme süreci toplumun sadece seçkin kanadına değil her zerresine usul usul sirayet etmiştir.

Lakin TV, gazete, radyo gibi görsel ve yazılı basının halka sunduğu veriler, bu küreselleşme sürecinin devletler (ya da seçkinler) eliyle tasarlanmasına, kontrol edilmesine ya da sansürlenmesine olanak sağlamıştır. Yani küreselleşme durdurulamaz bir hal alsa da kontrollü bir ilerleyiş kısmen sağlanabilmiştir. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına kadar ulaşım alanında da yurt dışı seyahatlerin halk için çok uygun bir fırsat olmayışı farklı kültürlerin öğrenilmesi ve etkilenme sürecini kısıtlamıştır.

İnternet ile yepyeni bir dünya tezahür etmiştir. Bu sayede artık her ülkeden her bir bireyin edilgen yapısı aktife dönüşmüş ve enformasyon alanındaki kontrol mekanizması seçkinlerin ya da devletin elinden kaçarak tüm nüfusa yayılmıştır. Yine ulaşım sektöründeki gelişim daha cazip fiyatlara halka sunulmuş, turizmden ekonomik çıkar sağlamak isteyen ülkeler farklı kültürlerden insanlara şehirlerini ve kendi kültürlerini açmıştır. İşte gelinen bu son noktada artık küreselleşme durdurulamaz bir hal almıştır. Bu süreci durdurmanın tek yolu elektrik(internet)[8] ve turizm ile ilişkisi kesmektir. Fakat böylesi bir dünya yaratmak artık beyhudedir. Özellikle Batı ülkelerinde bu konunun ihtimal dahi olduğunu düşünmüyorum. Çünkü geçmiş zamanda halk kitlelerinin zihinlerine işlenmiş olan bir fikriyatı engellemeler ile silmek mümkün değildir. Tıpkı bir nehir yatağı gibi er ya da geç varılacak noktaya varacaktır. Bunun sonucunda akademik alanda da sık sık tartışılan “yerelleşme” alanına dair çıkarımım şu şekildedir: Teknoloji artık insanlığın ortak yeni bir alanını oluşturmuştur. Bu öylesine etkileyici bir alandır ki tüm dünyanın neredeyse en mutabık olduğu alan teknolojidir. Kültürleri etkilemekte başlayan sürecin sonu nihayetinde kültürün kendisi olabilir. Son dönemlerde küreselleşmenin karşısında gibi gösterilen “yerelleşme” olgusunun, küreselleşmeyle zıt bir diyalektik oluşturacağını düşünmüyorum. Yerelleşmenin en tipik vasfı milliyetçilik olarak ele alınabilir. Elbette burada milliyetçiliğin sonu geldi gibi bir anlam çıkarma niyetinde değilim. Küresel değerler ile birlikte yerel değerler her zaman beraber hareket edebilir ve küreselleşmenin artışına oranla yerellik de artabilir. Benim burada anlatmak istediğim asıl konu, yerelliğin, küreselleşme karşısında bir zıt kavrammış gibi durmasından çok bütünleşik olduğudur. Küresel-yerel bir dikotomi olmaktan çıkarak yerel değerlerin “küresel” başlığının altında yer alan bir değerler manzumesi olarak devam edeceğini düşünmekteyim. Asıl olgu teknolojik tekilliğe doğru gidilen bu yolda, teknolojinin karşı konulamaz çekimine karşı koyamayan yerelliğin tıpkı Dünya ile Ay arasındaki bir iletişim modeliyle hareket edeceğidir. Kendi döngüsünde özgür ve konforlu alanını taşıyacak olan kültürler tıpkı Ay gibi yine de bu özgürlüklerini Dünya'nın çekiminden çık(a)madan gerçekleştirecektir.

Sonuç olarak, insanlığın, teknolojinin gelişimi, verinin üretimindeki devasa artış, iletişim araçlarının yaygınlaşması ve kültürler arasındaki iletişim ve etkileşimin hızlandığını görmek için kâhin olmaya gerek yoktur. Benim, devamının da geleceğini düşündüğüm bu yazı serisinde geleceğe yönelik ortaya attığım ve atmaya çalışacağım konular “kafası karışık bir kâhin” modeli şeklinde yorumlanabilir. Zira buradaki öngörüler, benim de tamamen inandığım bir gelecek tezahüründen daha ziyade okuyucu ile aramızda oluşturmaya çalıştığımız bir beyin fırtınasının kelebek etkisini yaratmayı amaçlamıştır.

[1] Çizgisel düşünce. Düz bir çizgi hayal edilirse bir baş, son ve orta vardır. Zıttı dairesel düşünme olabilir. Dairesel düşüncede baş, orta ve son yoktur. Her şeyi bilen Tanrı'nın kaderi nasıl bildiğine dair insanın çıkarım yapmakta zorlanması lineer düşünceli varlık olarak Tanrı'yı da bu şekilde tahayyül etmesinden kaynaklıdır. Şüphesiz ki eğer bir Yaratıcı varsa dairenin de yaratıcısı O'dur.

[2] Kahin olmayı reddetme ihtimali varsa en doğru seçenek o olabilir.

[3] Başlangıç olarak Adem'i kabul edersek bilinen tarih sıkışıp bir akordiyona dönüşür. O nedenle bilimsel öğreti olarak ilk insanı ayağa dikilebilen varlık olarak ele almak zorundayız. (Alaaddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi)

[4] Örn. İnsanlık tarihinde en kontrol edilebilen pandemi Covid-19'dur.

[5] Burada veri diyerek üretilen ham bilgiyi kastediliyor olsa gerek. Ham bilginin işlenmesi ve idrak edilmesi ayrı ve uzun bir süreç.

[6] Facebook 2004, Youtube 2005, Twitter 2006 yılında kurulmuştur. Apple ilk telefonunu 2007 yılında tanıtmıştır.

[7] Buharla çalışan otomobil.

[8] Elektrik ile interneti neredeyse aynı anlamda kullanmamın sebebi tebaanın eğitim seviyesinin artması sonucu elektriği (eğer herhangi bir yerde internet varsa, kısıtlanmış dahi olsa) bir şekilde internete çevirebilecek mühendislik bilgisine sahip olduğuna inanmamdan kaynaklıdır.

Yeni Dünya İm-para-torluğu

Çağlar Erdoğan

İçinde yaşadığımız pandemi döneminde özellikle Batı dünyasında ortaya çıkan olaylar sonunda bazı insanlar kapitalizmin büyük bir tehdit ile karşı karşıya olduğunu, gelecekte sosyalist bir dünyaya doğru geçilebileceğini söylediler. Elbette bu söylemin tam aksini iddia edenler de oldu. Özellikle serbest piyasa ekonomisinin en büyük savunucu olan ABD’de sağlık alanında yaşanan sıkıntılar kapitalist modelin acımasızlığının büyük halk kitleleri üzerinde bir devrimsel kıvılcım doğurabileceğini düşünürken ihtimal dahilinde makul bir öngöründe bulunmak istediler ama ben insan doğasının ve geleceğin serbest piyasa ekonomisine en azından çok yakın gelecekte bir zeval getireceğini düşünmüyorum. Bunun için çalışmada kısaca insanın doğası, üretim tüketim alanındaki değişimler ve bu değişimlerin hamisi olan uluslararası şirketlerin devletlerle olan bağına – çekişmesi- değinerek geleceğe dair bir ekonomik düzen tartışmasını yapmaya çalışacağım. Özellikle insanlığın ekonomik alandaki ürettiği iki temel ekol olan Sosyalizm ve Kapitalizm’in geleceğine dair de bazı çıkarımlar yapmadan durmam imkansız diye düşünmekteyim.

Gelecek her zaman kapalı bir kutu ve bir yönüyle karanlık olduğundan aşağıda yazacaklarım şahsi tahminlerim olmakla beraber, okuyucu ile birlikte soracağımız bir soru niteliğindedir. Elbette burada yazılanlar gelecekte büyük ölçüde doğru çıkabileceği gibi, tamamen yanlış da çıkabilir. Ayrıca çalışmanın kısa olması için çaba harcamanın handikabı, birçok konu aslında derinlemesine bir tartışmayı hak etmekte iken üstünkörü geçmek zorunda olduğumuzdur.

İnsan iktisadi bir varlıktır (homo economicus). Fakat iktisadi refleksleri özü itibariyle konjonktür ile ilintilidir. Örneklendirmek gerekirse cebinde parası olan ve bir büfenin yanında sohbet eden insan, sigara paketinde kaç adet sigarası kaldığına bakmaksızın sohbetin tadını çıkarabilir. Fakat ya yeterli alım gücünüz yok ya da sigarayı alacak bir mekân (üretim) yoksa işte o zaman sigara paketinin içindeki sigaralar en maksimum fayda ile rasyonel tüketilmek zorunda kalır. Yani düşüncem o ki; insan sadece kıtlık anlarında (üretim kıtlığı ya da sermaye kıtlığı) iktisadi olarak rasyonel hamleler yaparken, bolluk dönemlerinde daha hedonist şekilde ve irrasyonel hareket edebilir.[1] O halde özellikle sanayi devrimi ile başlayan süreci ele alarak üretim ve tüketim alanında oluşturulan yeni kültürün niteliğine kabaca göz atmak faydalı olacaktır.

Sanayi devrimi hiç şüphesiz ki insanlık tarihinde devrim mefhumuna en uygun gelen süreçlerden biriydi. Sanayi devrimi sonrasında bugün dünyada iki temel ekol olan Kapitalizm-Sosyalizm tartışması ortaya çıkmıştı. Üretimin ve piyasa belirleyicisinin devlet kontrolünde olması gerektiğini savunan sosyalist model özellikle Sovyet Rusya’nın önderliğinde, ABD’nin başı çektiği serbest piyasa modeline karşı soğuk savaşın bittiği döneme kadar direndi. Fakat milenyum çağına doğru gidilen süreçte sağ kanadın sola karşı bir zafer kazandığı ortadaydı. Günümüzde Sosyalist Devletler halen varlığını sürdürmekte olsa da orana vurulduğunda bu yarış Kapitalist cephenin önde götürdüğü de aşikâr. Fakat sanayi devrimi ile başlayan süreç kendini sürekli yenileyerek üretim-tüketim alanında geliştirmeye devam etti. Buhar gücünün insan gücüne destek sağlaması ile başlayan sürecin bugün geldiği noktada artık sadece insanın akli ile ortaklık yapacağı ve hatta zamanla yapay zekanın insanı üretim mekanizmasından tamamen çıkaracağı şeklinde yorumlanıyor.

Küresel dünyada, artan teknoloji ile yapay zekanın ve otomasyonun çığır açma düzeyine ulaştığı böylesi bir dönemde eski dönem ile yeni dönem arasındaki en temel fark bence “ihtiyaç” kavramının dönüştürülmesinde olmuştur. İhtiyaç kavramı, insanın homo economicus olarak tanımlandığı dönemde, gerçekten de rasyonel anlamda ihtiyaç duyduğu şeyleri maksimum fayda ile elde etmeye çalışması olarak ele alınabilirdi. Yani yaşamsal fonksiyonları için gereken metalleri elde etmeye ihtiyaç demek oldukça mantıklı idi. Fakat üretim alanında birden yaşanan sıçrama sonucu hem üretilen malların sayısı hem de çeşitliliği arttı. Bu artış serbest piyasaya dayalı modellerde girişimci insanlar ile öylesi bir hal aldı ki artık gerçekten “ihtiyaç” olanı üretmenin ötesine geçilmedikçe bu kadar girişimcinin olduğu bir serbest piyasa modelinin devam etmesi imkansızdı. O halde temel ihtiyaç malzemelerinin hali hazırda üretildiği bir modelden yeni ihtiyaçlar dünyasının yaratılacağı bir modele geçilmesi zorunluydu. Elbette iletişim alanında da küresel ölçekte yeni imkanlar üretildi. Özellikle televizyon ile beraber başlayan ürün reklamları temel ihtiyaç ürünlerinin tanıtımından lüks ürünlerin tanıtımına doğru bir akış gerçekleştirdi. Bu noktada aslında lüks olanın “lüks olma” sıfatından çıkarılarak ihtiyaca dönüştürülmesi ise algısal anlamda topluma iyi işlendi ve toplumda da karşılığını buldu. Kısacası günümüz üretim anlayışının geçmiş dönemlerden farkı; geçmişin ihtiyaca yönelik ürün üretmesi iken artık ihtiyacın bizatihi kendisinin üretilmesidir. Yani artık iyi bir girişimci “ihtiyaç” üretmektedir. Bu üretme çabasının sonuçlarını gündelik hayatta incelediğimizde; yeni çıkan bir telefon modelini almak için bir aylık maaşını veren kişinin, yeni üründe sadece ön kamerası selefinden yüzde beş daha iyi telefona sahip olduğunu görmekteyiz. Bu gündelik ama oldukça reel bakış insanın artık iktisadi alanda rasyonel olmadığını göstermektedir. Ama üretim dünyası bir önceki cümlem için de alıcısını “aslında rasyonel “olduğuna inandıracak bir söylem üretmiştir. Bu bağlamda “Pazarlama” sihirli bir sözcük olarak tüm bu ekonomik hareketleri rasyonel(miş) kılacak üretilmiş diyebiliriz.

Kısa ve kaba hatlarıyla değinmeye çalıştığım bu yeni tüketim kültüründe Sosyalizm, ne bu kadar metayı üretecek ne de kapitalist ekonomiler olmadıkça üretse bile tükettirecek güce sahip değildir diye düşünüyorum. Bu bağlamda özellikle Post-Corona döneme göndermeler yapan bazı çıkarımlarda sosyalist bir geleceğin beklendiğini, kapitalizmin artık kendini tükettiğini söyleyenlerin büyük bir yanılğı içinde olabileceklerini söylemek daha mantıklı bir açıklama gibi geliyor.

Dünya nadir görülen bir pandemiye yaşarken sosyal bilimcilerin geleceğe yönelik çıkarımlar yapması gayet doğal ve beklenen de bir durumdur. Benim de naçizane yapmaya çalıştığım aslında budur. Ama bu noktada pandemiye insanlık tarihi için bir “milat” görmek bazı konularda mantıklı bir çıkarım olsa da ben pandemi sürecinin insanlık tarihi için “değiştirici” sıfatından daha çok “hızlandırıcı” olduğuna inanıyorum. Yani zaten teknolojik anlamda bir yere doğru giden insanlık bu süreç ile birlikte sadece ivme kazanmış ve gelecek daha yakına çekilmiştir. Sosyolojik olarak incelendiğinde de büyük halk kitlelerinin derin bir hafızaya sahip olmadığı bence gayet açıktır. Maskelerin artık sandığa kalktığı dönemler başlar başlamaz büyük halk kitleleri eski yaşamlarına oldukça hızlı şekilde dönecek ve bu süreçler hızlıca unutulacaktır. Toplumların hafızaları böylesi bir olayı uzun süre akılda tutmaz. Burada amacım pandemi sürecine değinmekten daha ziyade ekonomik anlamda pandemiden beklenen devrimsel bir beklentiyi de serbest piyasanın yeneceğini söylemektir.

O halde geleceğe dair en doğru beklenti serbest piyasa çarklarının hızla döneceği ve teknolojik tekilliğe, küreselliğe doğru gidilen yolların ivme kazanacağı şeklinde olduğunda şahsi

düşüncem isabet oranının daha yüksek olacağıdır. Fakat geleceğin “egemenlik” kavramı bu ekonomik düzende ulus devlet ile uluslararası şirketlerin arasında bir çekişmeye yol açabilir.

Ulus devletler yükselip modern devlet tanımı ile eşdeğer hale geldiğinden beri şirketler devletlerden daha büyük olmadılar. Küreselleşmenin de hem sebebi hem de sonucu olan uluslararası devasa şirketler geleceğin ekonomik alanda en temel belirleyicileri olabilirler. Zaten piyasadan devletin elini çekmesini isteyen liberal ekonomi modeli revaçta iken devlete bahşedilen güvenlik ve adalet alanlarındaki tekillik bile tehdit altına girmiş olabilir. Bu yüksek bütçeli şirketler zaman içerisinde bir egemenlik alanı oluşturmak istediklerinde önlerinde onlara engel olabilecek devletler bulamayabilirler.

2020 itibarıyla sayısı hiçte azımsanmayacak kadar şirket, devletlerden daha zengin haldeler. Burada değinilmesi gereken asıl noktalardan birisi de bu şirketlerin niteliğidir. 2000’li yılların henüz başında dünyanın en büyük şirketleri ya otomobil üreticileri ya da petrol şirketleri olurken 2019 yılında dünyanın en büyük 10 şirketinden 7’sinin dijital teknoloji şirketleri olduğu görülmektedir. Küreselleşme denilen sürecin iletişim ile bağlantısını göz önünde tuttuğumuzda bu şirketlerin aslında küre üzerindeki her topluma meta ya da hizmet ürettiklerini görmekteyiz. Yukarıda da değindiğim üzere aslında bu şirketler meta ya da hizmetin ötesinde “ihtiyaç” üretmektedirler. Yani halk kitlelerinin sürekli olarak analiz edildiği ve edilgen olduğu bu süreçte toplumsal anlamda karşılarında göreceklere olası riskleri önceden sezerek gelecekteki yerlerini garantiye almak için devletleri ve toplumları dizayn etme gücüne de sahipler.

Kısaca böylesi bir hal içindeyken ve henüz insanlık tüketim çılgınlığı serüveninin başındayken, geleceği sosyalist devletlerin yükselişi olarak görenler en fazla “sosyal devlet” ile karşı karşıya kalabilirler.

[1] Örnek sigara içmek üzerinden verilirken aslında sigara kullanmanın tamamen irrasyonel bir davranış olduğunu da belirtmek gerekir.

Demokrasinin ve Özgürlüğün Geleceği

Çağlar Erdoğan

"Demokrasinin bütün hastalıkları daha fazla demokrasi ile tedavi edilir."

Alfred E. Smith

Eski Yunan insanlığa felsefe başta olmak üzere birçok değer bıraktı. Günümüzden binlerce yıl önce Ege kıyılarında bu denli derinlemesine düşünen ve bugün bile hayatın keşmekeşliği içinden çıkmadan anlayamayan doktrinler, sorular ve yöntemler ortaya koyan Antik Yunan düşünürlerinin, bu eserlerini gündelik hayatta temel ihtiyaçlarını karşılama ihtiyacı duymadıklarından dolayı rahatça üretebildikleri düşünülüyor. O dönemlerde ortaya çıkan ve çağımızın adeta sihirli kelimesi olan “demokrasi” ve geleceği üzerine bu haftaki analiz yazımızda birkaç öngörü sunmaya çalışacağım.

Demokrasi; birbirine bağlı zincir halkalarının bütünü gibi bir kavramdır. Yani demokrasi aslında bir sonuçtur. Bu sonuca giden yolda kısaca “yurttaşlık bilinci” ve “demokrasi bilinci” yer alır. Yine demokrasi bir durak değil bir süreçtir. Demokratik sistemlerde tabiri caizse “mevzu” asla kapanmaz. Demokrasi her şeyin tartışıldığı ve bu tartışmalarda rasyonel(!) verilerin arandığı bir sistemdir. Hal böyle iken demokrasi için olmazsa olmaz şeylerden biri de “özgürlük”tür. Elbette bu noktada “özgürlük” denilince insanların aklına o uçsuz bucaksız ve sınırsız eylem gücü gelebilir. Kuralın olduğu yerde özgürlük olamaz gibi bir motto ile bakıldığında da anomi ve anarşi ortaya çıkacaktır. Oysa demokrasi, anarşi ile eşdeğer olmadığı gibi birbirine de neredeyse tamamen zıt denilecek kadar uzaktır. Kısaca detaylandırmak gerekirse, insan kendine hiçbir kural koymadığı zaman, kural koyma hakkından da mahrum kalacaktır. Öyleyse akıl (us) kendine, kendi rızasıyla bir sınır çizebilir. Aklın insana yani insanın kendisine çektiği sınır özgürlüğün alanını daraltmaz. O nedenle iyi yetişmiş zihinler en azından geleceğin refahı açısından düşündüklerinde özgürlüğü asla sınırsızlıklarla kaplı bir ormana değil de aksine yaşanabilir bir alanda ve rasyonel olarak meşru şekilde hür olmakla tanımlayabilirler. Demokrasi hakkında kısaca vermeye çalıştığım bu bilgi ve görüşlerim aşağıda demokrasinin geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunduğumda daha anlam kazanacaktır. Bu kısa ama bence çok önemli olan bilgiler, özellikle demokrasi kavramı üzerine derinlemesine bilgi sahibi olmayan ya da konu üzerine fazlaca kafa yormamış okuyucu için temel niteliği taşımaktadır.

Alea iacta est. Jül Cesar’a ait bu söz ile küreselleşen dünyada demokrasinin geleceğini biraz tahayyül etmek istiyorum. “Ok yaydan çıktı.”

Gerçekten de dünya tarihi incelendiğinde bazı düşüncelerin bir kez dile getirildikten sonra bir daha kılıfına geri konulmadığını ve hızlı ya da yavaş ama geniş coğrafyalarda yankı uyandırdığını görmemiz mümkündür. Demokrasi de insanlık için artık geri döndürülemez bir süreçtir. İster Batı medeniyeti kadar demokrasi ile özdeşleşmiş yapılar isterse de Ortadoğu ve Asya gibi Batı’ya nazaran daha totaliter yapılar olsun, insanlık tarihi için en azından gelecek yüzyıllık süreçte revaçta görünen sistem demokrasidir. Her ne kadar otoriter rejimlerin sayısı artıyor gibi görünse de en azından iki temel sebepten dolayı demokrasiden uzak durmak artık kaçınılmazdır. Bunlardan birincisi küreselleşme ve iletişim ile insanlığın tek bir noktada

uzlaşacak olmasına dair öngörü, ikincisi ise kas gücünü robotlara devreden insanlığın düşünmek için daha fazla zamana sahip olabilmesidir.

Elbette dünya homojen değildir. Nüfuslar, kültürler, yaşam standartları değişkendir. Özellikle Afrika gibi birçok açıdan geri kalmış coğrafyalar, temel ihtiyaçlarını karşılayıp refaha ermeden demokrasi arayışları olmasını beklemek beyhude olacaktır. Temennimiz dünyanın her yerinde insanların en azından temel ihtiyaçlarını kolayca karşılayabildikleri duruma gelmeleridir. Ama geleceğin öngörüsünde Afrika halklarının da çok yakın süreçte olmasa bile –tam bir iyi niyet de taşımasa da- bu asgari seviyeye ulaşacağı yer olabilir. Daha doğrusu kapitalizm şu anda tüketemeyen insan topluluğu olarak duran Afrika'nın fakir halklarını da tüketici konumuna taşımak için o coğrafyada yeni bir yapılanma tasarlayabilir. Buna ek olarak iletişimin gücü ve ortak insani vicdan bu konuda duyarlı davranarak bu kalkınmada lokomotif görevi üstlenebilir. Çalışmanın ana temasına geri dönmeyen önce dünyanın geleceği denildiğinde sadece Doğu ve Batı'nın gelişmiş ekonomilerini göz önüne almanın rahatsızlığını duyduğumu belirtmek için bu paragrafı yazmak zorunda hissettim.

İnsanlık her zaman katılımcılığın, söz hakkının ve özgürlüğün olduğu yöne kayma eğilimi hissetmiştir diye düşünüyorum. Daha önceki yazılarda da bahsetmeye çalıştığım üzere, insanlık aslında her türlü felakete ve aksaklıklara rağmen değişimini gelişim bandında gerçekleştirmiştir. Üretimden tüketime, devlet yapısından sanata kadar birçok alanda eksiklikler olsa da insanlık belirgin şekilde bir gelişim göstermektedir. Okuyucu, içinde bulunduğu durumu anlık olarak düşündüğünde çağımıza dair karamsar bir bakışa sahip olabilir ama detaylı olarak tarihsel süreçte düşünürse dediklerimde haklılık payının yüksek olduğunu da görecektir diye umuyorum.

Halklar ve devletler kendilerini özgül olarak konuşlandırmaktan daha ziyade bir karşılaştırma üzerine inşa ederler. Özellikle devlet olmak içinde biraz da dış ve iç düşman, rakip, eşdeğer gibi ölçütler barındırmayı icap eder. Öyle ki bir ülkenin gelişmişlik seviyesi, ekonomik refah düzeyi, sağlık alanında ve eğitim alanında gibi birçok alandaki kalitesi hangi çığaya göre değerlendirilir? Eldeki veriler ve kanaatim o ki, bu değerlendirmeler “karşılaştırma” ilkesine göre yapılır. Bir devletin rakip devleti geçmesi onun gücünün bir göstergesi olarak kabul edilir. Geçmiş dönemlerde sadece seçkinler arasında olan kültürel iletişim avamın dışında olduğundan bu karşılaştırma savaş meydanlarında bariz şekilde bir devlet yenilmedikçe halk kitleleri tarafından anlaşılmıyor olabilirdi. Ama günümüzde küreselleşme ve iletişim alanındaki gelişmeler –özellikle sosyal medya- artık halk kitlelerinin ve bireyin kendi durduğu konumu anbean takip edebilmesine olanak sağlamıştır. Yukarıda değinmeye çalıştığım “insanlığın özgür alana doğru hareket etmesi” ilkesini kabul ettiğimizde, dünya ile iletişim kurabilen halklar demokrasi ve özgürlük alanına doğru bir geçişi tercih edecektir. Hal böyleyken baskıcı rejimler ya ani bir şekilde ya da zaman içerisinde demokratik dönüşüme uğramak zorundadır. Kuzey Kore gibi bazı spesifik örnekler şu anda gözlerimizin önünde bu bahsedilen temadan uzak görünse de bu süreci uzun uzadıya sürdürebilmeleri mümkün değildir. Keza şu anda artan “radikal” sıfatı taşıyan her ideoloji ya da otoriter sistemler kısa ya da uzun vadede özgürlük alanlarına doğru bir yelken açacaklardır.

Bir diğer açıdan bakıldığında üretim alanındaki kolaylıklar ve fazlaşması tüketim alanında da değişikliğe sebep olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerde insanlar çalışmak dışında kalan boş zamanlarına daha çok sahip olmuşlardır. Otomasyonun artması, robotların kas gücü ile yer

değiştirmesi modern insanın günlük vaktinin en fazla 1/3 süresini iş hayatına harcamasına sebep olurken, arta kalan zamanda düşünmeye ve arzu etmeye yöneltmiştir. Aynı zamanda iletişim ile enformasyonun fazla ve hızlıca insanlara dağıtılabilmesi de farklı fikir ve kültürlere dair bilgi almayı kolaylaştırmıştır. rnek vermek gerekirse Norveç ile Kuzey Kore’de yaşayan iki insanı ele alalım. Norveçli biri Kuzey Kore hakkında yaklaşık bir saat kadar kısa sürede kabaca bilgi sahibi olabilmektedir. (Kuzey Kore internet yasağını şu anda uyguluyor olsa da yukarıda bahsettiğim üzere bu baskıcı tutumu çok uzun süre yaşatamayacağı açıktır.) Kuzey Koreli birisi de Norveç hakkında bilgi edindiğinde hangi taraf örnek alınmaya daha yatkın halde olacaktır? Sanırım kimse daha baskıcı ve geri kalmış bir sistemi hayal etmez yleyse Koreli birisi için hedef Norveç gibi olabilmektedir. Bu düşünce halk kitlelerinin ruhuna zerk ettiği andan itibaren o yöne doğru ilerleme için düğmeye basılmış demektir.

Kısaca, eğer dünya yoluna kapitalizm ile devam edecekse tüketicisi üretmek zorundadır. Tüketicisi üretmek için kitlelerin belli bir alım gücüne sahip olması gerekecektir. Alım gücüne sahip olan insan ise temel ihtiyaçlarının dışında kalan alan için düşünmeye ve hayal etmeye ihtiyaç duyacaktır. Yine ekonomik anlamda üretimdeki fazlalık ve çeşitlilik temel ihtiyaçlardan daha da fazlasının tkertilmesini istediğinden dolayı insanları belli seviyenin üzerinde gelir sahibi yapmak zorundadır. Sırf marka olduğu için diğerinden on kat daha pahalı olan bir tişörtü satmak isteyen kapitalizm mecburen bunu alacak kitleyi yaratırken elinde olmayan sebeplerle bu kitleye düşünmek için de zaman ve fırsat yaratmak zorundadır.

Fakat çalışmanın sonuna yaklaşırken şu noktaya da değinmek isterim. Geleceği küreselleşmiş, tektipleşmiş ve liberal ekonomi modeli ile yönetilen, şirketlerin egemenliğinde düşündüğümüzde ortaya çıkan demokrasi ve özgürlük alanı, halk kitlelerinin biraz efsunlanmış zihinlerinde farkedilemeyen geniş çitlerle çevrili bir dünya yaratabilir. Yani demokrasinin ve özgürlüğün alanı kapitalizmin çarklarına zeval gelmeyecek şekilde tasarlanabilir. Örneklendirmek gerekirse bizler dünya üzerinde tek bir birey kaldığımız anda dahi sonsuz özgürlüğe sahip değilizdir. Sadece hareket alanımız tüm dünya kadar genişlemiş olur. Geleceğin zgrlk alanı da geniş bir alanda insana hareket alanı sağlıyor gibi gözükse de aslında kural koyucu gçler tarafından kontrol edilebilir bir tel ile çevrilebilir.

Sonuç olarak geleceğin daha baskıcı mı yoksa demokratik ve zgrlku m olacağı konusunda bir tartışma alanı yaratacak olursak şahsi düşüncem demokrasi ve özgürlük kanadının bu çekişmede otoriter tutumları yeneceği yönündedir.

SEKÜLERİZMİN ZAFERİNE DOĞRU MU?

Eylemle söylem arasında bir bağlantı vardır. Bazen eylem ile söylem aynı doğrultuda hareket eder. Bazen tam aksi yönde hareket ederler. Bazen ise aynı doğrultuda hareket etseler de biri diğerinden gecikmeli ilerler. Kimi zaman söylem vardır ama eylemsel alan boş kalır. Kimi zamansa eyleme çoktan geçilmiştir ama söylem geçmişte bir noktada takılmış kalmıştır. Özellikle kendi ülkemiz üzerine geleceğe yönelik bir tezahür sunmaya çalışacağım bu çalışmada, kısmen din sosyolojisi alanını kapsayacak şekilde bir eylem-söylem uyumsuzluğunu irdeleyeceğim. Hep şahsi kanaatim hem gözlemlerim hem de bazı veriler toplumun dini alanda eylem ile söylemleri arasında bir uyumsuzluk olduğunu göstermekte. Bu uyumsuzluk yukarıda bahsettiğim eylem-söylem ilişkisi tiplerinden eylemin gerçekleştiği ama söylemin gecikmeli şekilde ilerlediği modele dahil gibi görünmektedir. Yalnız bu uyumsuzluk uzun vadede devam edemez. İkisinden biri bir yöne doğru evrilmelidir. Eylem, söylemden daha rasyonel bir göstergedir. O nedenle düşüncem o ki; fırsat bulunup meşrulaştırma alanı oluştuğunda söylem, eylem alanını doğrular şekilde evrimleşir. Çünkü hayatın doğası gereği biliriz ki; söylemek değil, iddia etmek değil ispat etmektir zor olan. Ve yine hayatın içinde bizi ikna eden söylemlerden daha çok eylemlerdir.

Küreselleşme ve dünyanın geleceğine dair haddi aşarak kahincilik oynamaya çalıştığım serinin bu haftaki yazısında, küreselleşen dünyada dinin yerine değinmek istedim. Gelecekte dünyayı ve ülkemizi din-toplum, din-devlet ilişkisi açısından neler beklemektedir? Bu sorunun yanıtı elbette geleceğin bilinmezliğinden dolayı her şey gibi tartışmaya açık. Her hafta yazmaya çalıştığım analizlerde olduğu gibi bu haftaki yazının da amacı okuyucu ile birlikte geleceğe yönelik bir soru sorabilmektir. Aşağıda ifade etmeye çalışacağım öngörüler doğrulanmak veya yanlışlanmak için geleceğin kendi realitesini beklemektedir ama umarım okuyucu ile bir istişare kapısını aralamaya da olanak sağlayacaktır.

Gelecek, dinlerin yükselişe geçtiği, toplumların dinlerine daha sıkı sarıldığı ve hatta devletlerin din ile daha sıkı bağlarla bir ilişki kurduğu yöne mi evrilecek yoksa seküler bir yaşam tarzına doğru mu gidecek? Benim bu soruya yanıtım sekülerizmin zafere gelecekte daha yakın olduğu yönünde olurdu. Peki gelecekte dinlerin gündelik yaşantıdan giderek el çekeceğine yönelik bu düşüncemin destekleyici nelerdir? Birkaç başlıkta bunları ifade etmeye çalışacağım.

İnsanlık tarihi incelendiğinde, dinsiz bir toplum bulmak neredeyse imkansızdır. Öyle ki; Göbeklitepe ile genel kabul gören bir varsayım da yıkılmıştır. Tarım devrimini takip eden süreçte yani insanlığın avcı-toplayıcı hayatı bırakarak yerleşik hayata geçmesiyle başladığı düşünülen dinler tarihinin Göbeklitepe kazıları ile daha da geriye gittiğini düşünülmektedir. Bugün bulunan kazılar avcı-toplayıcı bir toplumun ibadethane inşa ettiğini gösterir niteliktedir. Tüm bu anlatılar da ispatlamaktadır ki, şekli ne olursa olsun (politeist, monoteist vb.) insanlar hem yaratışlarındaki sırrı açıklamak hem de öldükten sonraki hayatı daha iyi kavrayabilmek adına [1] dinlere ihtiyaç duymuşlardır. Bazıları dünyada milyarlarca insanın inandığı büyük dinlere dönüşürken, bazıları ise artık inanan kimsenin kalmadığı bir din olarak tarihteki yerlerini almıştır. Şüphesiz ki yeryüzünde az ya da çok ne kadar inananı olursa olsun her inanç

kutsaldır ve saygı duyulmayı hakketmektedir. Seküler yaşam özü itibariyle dinlerin reddedilmesi demek değildir. O nedenle oldukça tartışmalı olan (özellikle ülkemizde laiklik, sekülerlik gibi kavramlar) sekülerliğin dinleri reddetme (deizm, ateizm) gibi algılanmasından daha çok din ile gündelik yaşamda bir ayırıcı işlevi olduğu belirtmekte de fayda görmekteyim.

Sekülerizm burada bir ev inşa etmeye inanır, bu dünyada. Bilinmeyenden ve metafizikten ötede. Kişisel çabaya, enerjiye, zekaya, gözlem ve deneye itimat eder. Mezarın bu tarafında mutlu olmayı arzular. Dinler de bugünü tasarlar fakat referans noktası bugünün kendi gerçekliğinden daha çok ölüm sonrasındaki gelecektir. Bu noktada din ile bilim çoğu zaman çatışma halinde ortaya çıkabilir. Gerçekten de din ile bilim özü itibari ile her ne kadar bazen uzlaşır gözükseler de farklı alanlara hitap ederler. Düccane Cündioğlu'nun ifadesi ile söylemek gerekirse bilim aydınlatır din ise ısıtır. Yani bilim dünyayı açıklarken din ise dünyayı anlamlandırır. Açıklamak ile anlamlandırmak... İkisi de görünen o ki insanoğlunun temel ihtiyacıdır. Fakat anlamlandırma eyleminin derecesi açıklanan alanın derecesi ile de ilişkilidir. Örneklendirmek gerekirse, geçmiş yıllarda bilim ve teknoloji alanındaki yetersizlikten dolayı insanoğlu evreni ve içinde yaşadığı dünyayı açıklayamıyordu. Fakat bu yetersizlik onun zihninde boş bir oda olarak kalacak şekilde duramazdı. O halde bu alanlar en azından anlamlandırılmıyordu. İşte burada dinler insanlar için çok kritik bir işlev gördü. Zihinlerinde açıklanamaz alanları anlamlandırdı. Bu anlamlandırma o kadar derin bir hal aldı ki insanlar günlük yaşantılarından devlet yönetimlerine kadar neredeyse her alanda bu gerçekliğin üzerine kendini inşa etti. Fakat bilim ve teknoloji alanında yaşanan son yüzyıl içindeki devasa gelişme ve devrimler bir anda açıklanamaz alanları teker teker açıklamaya başladı. Bu sefer açıklanan her alanda geçmişteki anlamlandırma değersizleşmeye başladı. Buna ispat olarak teknoloji ve bilim alanında gelişmiş ülkelerde artan deizm ve ateizm oranlarını göstermek yeterli görülebilir diye düşünmekteyim.

Bir diğer açıdan ise küreselleşme yani bir haliyle iletişim dünya üzerindeki farklı insan topluluklarının birbiriyle iletişim kurmasını sağladı. Etnosantrik bakmaya meyilli olan insan, bu haberleşmenin ilk evresinde kendi kültürünü ve dinini "merkeze" alarak diğerlerinin ne kadar "yanlış" olduğunu görmek istese de geçen zaman içinde kültürlerin arasındaki iletişim onları tek bir noktaya doğru (evrensel ahlak) itmeye başladı. Biz bu sürecin bence henüz başlarındayız. Ama gidişat tüm insanlığın tek bir noktaya doğru hareket ettiğini gösterir şekilde ilerliyor diye düşünüyorum. Zira üretimden tüketim kültürüne, sosyal medya ile gündelik yaşamdaki zevklere kadar birbirine benzeyen halklar arasında zaman zaman taban tabana zıtlıklar gösteren dinler bu gidişata engel olamayabilirler.

Sekülerizm dünya işleriyle ilgilenir. Artık modern dünyada insanoğlu için dünya işleri o denli sonsuz seçeneğe sahip ki dünyadan öte dünyaya zaman kalmayacak gibi görünüyor. 24 saatlik zamanın üçte birini uykuda diğer üçte birini para kazanmak için harcayan insanın dünyayı anlamlandırmak için ayırdığı son üçte birlik alan teknoloji ve haberleşme araçlarının fethi ile karşı karşıya. İnsan yapısından evren yapısına kadar o denli ispatlı ya da ispatsız enformasyon var ki hepsini harcayabilmek bir insanın ömrüne sığmıyor. Yine hayatın kendi gerçekliği ile dinlerin öğretileri arasında kalındığında insanlar bugünün ihtiyacını öte dünyanın vaadinden daha önde tutuyor gibi görünmekte.

Konuyu çok uzatıp okuyucuyu sıkmak niyetinde değilim. Ama okuyucularımızın büyük bölümünün Türkiye'de yaşadığını düşünerek bazı verilerle bu tartışmalı konuya devam etmek istiyorum. İslam dinine inanan sayısının %90'dan fazla olduğu söylenen ülkemizde Türkiye

Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre, Türkiye genelinde, bireysel kredi kullanan kişi sayısı (takipteki krediler hariç) son bir yılda 600 bin kişi artarak 31.5 milyon kişiye yükseldi.[2] Faizin haram olduğu bir dine inanan insan sayısının bu denli fazla olduğu ülkede toplam nüfus 80 milyon civarında iken kredi kullanan insan sayısı 31.5 milyon. Buna daha alkol kullanım oranından evlilik dışı ilişkilere kadar birçok alanda örnek göstermek mümkün.

Konuyu kısaca toparlamak gerekirse gerek bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler gerek iletişimin olanakları sayesinde farklı kültürlerin hemhal olması ve gerekse tüketim kültürlerindeki tektipleşme ve ortak dertler, çözümler insanların dünyevi olana daha fazla önem atfederek seküler bir yaşamı hem eylemsel hem de söylemsel olarak tercih edeceği yönünde bir algı oluşturuyor. Bu dinlerin rafa kaldırılması, inananların sayısının azalması gibi algılanmaktan daha çok dinlerin vicdanlara hapsedilerek şahsi bir dua aracına dönüşmesini ve reel yaşamda bir referans olarak kabul görmesinden uzaklaşmasını ifade ediyor olabilir.

[1] Gerçekten de insanlar öldükten bir “hiç” olmayı hayal edemez. Bir şekilde devam eden sürece inanmak çok daha kolay ve açıklanabilir.

[2] [Bireysel kredi kullanan kişi sayısı 31.5 milyona ıktı.](#)

“Dünyanın Bir Ucu” : Endonezya – Giriş

Eren İrfanoğlu*

DSJOURNAL Analiz Yazıları altında başlatılan Endonezya odaklı bu yazı dizisinin giriş bölümünde, neden “Dünyanın bir Ucu” : Endonezya başlığını tercih ettiğimden, yazı dizisinin genel amacından ve devam yazılarında ne gibi konulara değinileceğinden bahsetmek isterim.

Sosyal bilimler arasında özellikle antropoloji, uluslararası ilişkiler ve bölge çalışmaları alanlarında hâlihazırda dünya çapında oldukça faal olarak çalışılan Güneydoğu Asya bölgesi ve Endonezya söz konusu bu alanlarda henüz Türk akademisinin radarına tam olarak girebilmiş değildir.

Bunun belki de en temel nedeni, bölgenin coğrafi olarak ülkemize oldukça uzak bir konumda bulunmasıdır. Ancak Türkiye’nin hem Güneydoğu Asya’ya hem de Kuzey Amerika’ya uzaklığı hemen hemen 10.000,00 km kadarken, Amerika ya da Kanada kapı komşumuz gibi algılanırken neden Endonezya ya da Malezya çok uzaklardaki “egzotik” dostlarımız olarak algılanmaktadır?

Bunun nedenini Amerika ve Kanada’nın gelişmiş demokrasiler olmalarına bağlamak basit bir matematik denklemde bilinenleri bir tarafa bilinmeyenleri diğer tarafa atmak gibi olacaktır. Çözüm kolaylaşıp gün kurtarılırken, neden bu metodun bize denklemi çözdürdüğü büyük olasılıkla görmezden gelinecektir. Bu bağlamda, Batı temelli sosyal bilimlerin oryantalist şiarının, uzaklarımızı yakın “yakınlarımızı” uzak etmekte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu yazı dizisinin en temel amacı; Türkiye ve dünya için aslında sanılandan çok daha fazla öneme sahip olan Güneydoğu Asya bölgesini ve Endonezya’yı naçizane bir girizgâhla Türkçe literatüre katarak uzakları yakın edebilmek ve bunu yaparken hikâyeyi uluslararası ilişkiler ve bölge çalışmaları merceklerinden ve fakat evrenselden değil yerelden ele alabilmektir.

Bu doğrultuda, “Dünyanın bir ucu” : Endonezya yazı dizisinde öncelikle bölge kavramı üzerine yoğunlaşılacak, daha sonra, teori ve teorinin pratikte karşılığı Güneydoğu Asya bölgesi üzerinden bölgenin tarihi nezdinde ele alınacaktır. Sonrasında, Endonezya’nın gerek bölge gerekse dünya için önemi, Endonezya ve diğer bölge ülkelerinin iç siyasetleri (hassasiyetleri) ve dış politikaları açısından incelenecektir.

* Doktora, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Bölge Çalışmaları, eren.irfanoglu@alanya.edu.tr

“Dünyanın Bir Ucu”: Endonezya-2-Bir Ülke/Bölge Çalışmak

Eren İrfanoğlu

Türkiye’de düzenlenen akademik konferans ve çalıştayların özellikle kulis ayağında, hangi konuları çalıştığım ile ilgili sorulara verdiğim kalıplaşmış cevabımın içindeki “Endonezya” kelimesi genellikle soruyu soranların hep daha çok ilgilerini çekmiştir. Ancak bu ilgi genellikle konunun öneminden ziyade bölge/ülke çalışan birinin Avrupa Birliği (AB), Amerika ya da son 10 yılın popüler bölgesi Orta Doğu dururken Güneydoğu Asya/Endonezya çalışması ile alakalıdır.

Alışık olduğumdan dolayı kalıplaşmış cevabımın ardından gelen kalıplaşmış bir açıklamam da vardır. Bu açıklama da genellikle sohbetin devamında çalışma alanıma olan ilginin pozitif yönde artmasını sağlar.

1- Endonezya, gayri safi yurt içi hasılaya (GSYİH) göre dünyanın 7. büyük ülkesidir ve Dünya Ticaret Örgütü beklentilerine göre önümüzdeki 20 yıl içerisinde ilk 4 ülke arasına girebilme ihtimali vardır.

2- 260 Milyonun üzerinde nüfusuyla dünyanın en kalabalık 4. ülkesidir.

3- %80’i Müslümanlardan oluşan Endonezya dünyada en çok Müslüman vatandaşı olan ülkedir.

4- Bir takımada ülkesi olan Endonezya 17.000’in üzerinde ada ve adacığa sahiptir.

5- Endonezya’nın en batısı ile en doğusu arasındaki mesafe Londra ile Tahran arasındaki mesafe kadardır.

6- Endonezya içerisinde 300’den fazla etnik kökene sahip olan grup yaşamakta ve bu gruplar birbirinden farklı 700’ün üzerinde (Papua dışında kalan bölgede) dil konuşmakta, İslam ve Protestanlık başta olmak üzere Hinduizm, Budizm, Taoizm gibi birçok dine inanmaktadırlar.

7- Son olarak Endonezce dili (Bahasa Indonesia) öğrenmesi kolay, konuşması keyifli bir dildir ve Endonezya halkı genellikle Türk halkına karşı büyük sevgi besleyen bir halktır.

Yaptığım bu 7 maddelik açıklama, çalışma alanımın geçerliliğini meslektaşlarımın gözünde meşrulaştırırken, Uluslararası İlişkiler arka planından olanlar açıklamanın daha çok nicel kısmıyla ilgilenip Endonezya’nın askeri gücü, ekonomik gücü vs. minvalinde sorular sorarken, sayıları az olan ve genellikle kendim gibi Uluslararası İlişkiler disiplininin devşirme Bölgeciler ise ülkenin kültürü, dili, coğrafyası ile ilgili sorular sormaktadır. Dışarıdan bakıldığında birbirleri ile çok benzeşen Uluslararası İlişkiler ve Bölge Çalışmaları alanları, iş spesifik bir konuyu ele almaya gelince farklılaşmaktadırlar. Hele ki bu konu Benedict Anderson’un ünlü tabiri “Hayali Cemaatler”in (Imagined Communities) çıkış noktası olan Endonezya ise.

Ancak burada önemli olan her iki alanın da Endonezya çalışırken oldukça faydalı olmasıdır. Bunun en temel nedeni Endonezya’nın halihazırda bir ulus-devlet olması ancak öte yandan

ulus-devlet sisteminin çok ötesinde kadim Güneydoğu Asya bölgesel sistemin bir parçası olmasıdır. 7-8 yıllık Endonezya çalışma geçmişim ise Endonezya'nın anlamlandırılabilmesi ve analiz edilebilmesi için özelde Güneydoğu Asya'nın genelde Asya'nın (Asya'dan kasıt Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Doğu Asya'dır.) okunması gerektiğini söylemektedir.

Endonezya'yı dört başı mamur (politik, ekonomik, kültürel) anlamak zaten oldukça zor hatta yer yer imkansızken Güneydoğu Asya bölgesini de aynı düzlemde çalışmak oldukça zor bir iştir. Ancak bu zorlu sürecin ilk adımı öncelikle bir bölgenin nasıl çalışılması gerektiğinin kavranabilmesiyle başlamaktadır.

Bu yazı dizisinin devamında doktora eğitimim süresince bana Bölge Çalışmalarını anlatan değerli hocalarımla anlatım sırası üzerinden gitmeyi uygun görüyorum. Bir sonraki yazı bu sıranın ilk adımı olan Bölge Çalışmaları öğretisinin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve nasıl evrildiği ile ilgili olacaktır.

“Dünyanın Bir Ucu”: Endonezya-3-Bölge Çalışmaları 1/2

Eren İrfanoğlu

Özellikle son on yıl içerisinde Türk üniversitelerinin lisansüstü (genellikle yüksek lisans) seviyede disiplinler-arası ana bilim dalları açmaya başladıkları hepimizin malumudur. Özellikle Orta Doğu Çalışmaları, Orta Doğu Araştırmaları, Disiplinler-arası Orta Doğu Çalışmaları gibi genel olarak Orta Doğu minvalinde başlatılan sonrasında Avrupa, Balkan, Avrasya ve en nihayetinde Asya Çalışmaları olarak genişletilen bu akım aslına bakılırsa askerlik görevinin ertelenmesi şansından çok daha mühim bir mesaj vermektedir. O da sosyal bilim disiplinlerinin ayrı ayrı günümüz dünya olaylarını anlamada ve analiz etmede yetersiz kalmasıdır.

Bu minvalde, örneğin bir ülkenin dış politika analizinin yapılabilmesi için o ülke halkının hassasiyetlerinin, kültürünün, dilinin ve dahi sinematolojisinin bilinmesi gerektiği anlaşılmaya başlanmıştır. Disiplinleşme akımının bir ürünü sayabileceğimiz Uluslararası İlişkiler'in belki de en çok sorgulandığı böyle bir zamanda imdada yine Batı'nın bağrından kopan “Bölge Çalışmaları” koşmuştur. Ancak hesap edilemeyen bir şekilde Batı gözünden dünyayı okuma eğilimi, Bölge Çalışmaları konusunda uzmanlaşan büyük bir kesimin, çalıştıkları bölgeler ile haşır neşir olmaları sonunda “bu iş sizin bildiğiniz gibi olmaz” diyebilme durumunu doğurmuş ve nihayetinde halihazırda “post- yaklaşımlar” ile çatırdamaya başlayan pozitivist, indirgemeci ve sözde evrensel Uluslararası İlişkiler disiplini fildişi kulesinden mahalleye indirilmiştir.

Uzunca bir süre bölgecileri bir veri toplama ya da anket görevlisi olarak gören Siyaset Bilimciler ve Uluslararası İlişkilerciler kendilerine dünya üzerinden çalışmalarını yoğunlaştıracakları bölgeler seçmeye başlamışlardır. Bunu yapamayanlar ise ya vatandaşı oldukları ülkeleri çalışmaya devam etmişler (çünkü ekstra dil bilmek gerekir) ya da daha çok konu spesifik bir tavır sergilemişlerdir.

Bugünkü yazımda Uluslararası İlişkileri kendi çapımda az da olsa okşadığıma göre Bölge Çalışmaları'nın ana hatlarını vermeye geçebilirim. Bölge Çalışmaları'nın geçmişini oryantalizme dayandırmak ve bölgecileri bir zamanların misyonerleri ya da yarı-ajanları olarak göstermek mümkünse de hikayeyi Bölge Çalışmaları'nın bugünkü formuna evrilmeye başladığı Soğuk Savaş'tan başlatmak hem daha mantıklı olacak hem de gereksiz tarihi ayrıntılardan bizi kurtaracaktır.

Soğuk Savaş ortamında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) dünyayı daha iyi anlayabilme ve nihayetinde yönetebilme adına toplaması gereken verileri edinme metodlarından biri olarak Bölge Çalışmaları ilk etapta ABD'de başlatılmıştır. Genellikle realist arka plana sahip Siyaset Bilimciler, Ekonomik Kalkınmacılar ve İstihbaratçılar dünyayı kendi algılayışlarına göre bölgelere ayırmış ve çalışmaya başlamışlardır. Dünyayı bölgelere ayırırken coğrafi ya da kültürel benzerliklerden ziyade ulus-devlet temelli ayrımlara gidilmiş bölgeler içlerinde ulus-devletleri barındıran ve uluslararası sistemin bir alt bileşeni olan yapılar olarak değerlendirilmiştir.

Bu minvalde Orta Doğu, Güneydoğu Asya ya da Latin Amerika karşımıza bir bölge olarak çıkabilecekken, tüm bu bölgeleri aynı zamanda içeren “Üçüncü Dünya” da temelde bir bölge

olarak değerlendirilmiştir. Bunun ötesinde Soğuk Savaş'ın iki kutuplu ve müttefiklik düzleminde seyreden yapısı, müttefiklikleri de bölge olarak görme eğilimine neden olmuştur. Bu dönemde Bölge Çalışmaları oldukça popülerlik kazanmış ve özellikle ABD'nin arzuladığı verilere ulaşabilmesini sağlamıştır. SSRC, Melon, McArthur ve Ford gibi kurumlar tarafından finanse edilen Bölge Çalışmaları uzmanları bölge dillerine ve kültürlerine hakim insanlar olarak çalıştıkları alanlardan ABD'nin işine yarayabilecek verileri toplamışlardır.

Soğuk Savaşın bitmesi ve “küreselleşme” kavramının gündeme gelmesiyle bölge çalışmaları önemini kaybetmeye başlamış ve alan spesifik bilgiye artık gerek duyulmayacağı düşünülmüştür. Ne de olsa “küreselleşen” dünyada herkes bir süre sonra benzeşeceği için bölge özelinde bilgi üretilmesinin bir mantığı kalmayacağı pandomiması akademik camiada oldukça seyirci toplamıştır. Böylelikle Bölge Çalışmaları'nın literatüründe var olan 3 ana kriz karşımıza çıkmıştır.

Bunlardan birincisi yukarıda da belirtildiği üzere Bölge Çalışmaları'na olan finansal desteğin kesilmesidir. Bu durumda bölgeciler ya kendi imkanlarıyla çalışmalarını sürdürmüş ya da tekrardan popülerleşmeye başlayan disiplinlerine geri dönmeye ve üniversitelerde kendilerine yer bulmaya çalışmışlardır. Ancak 9/11 terör atakları, karar alıcıların ve finansörlerin ne kadar yanıldıklarını ortaya çıkartmış ve bölgeciler tekrar aranan kimseler olmuşlardır.

Bu ilk krizin bir uzantısı olarak ikinci kriz ise Bölge Çalışmaları'nın artık nevi şahsına münhasır bir “bilim” olmadığı, aslında politika temelli bir araç olarak özellikle ABD tarafından kullanıldığı tartışmalarının başlamasıyla gerçekleşmiştir. Günümüzde dahi bu şüpheler ortadan kalkmış değildir. Hatta bu şüpheler diğer dünya ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Son olarak üçüncü kriz ise disiplinlere gelen “post-“ saldırılardan Bölge Çalışmaları'nın da nasibini almasıyla gerçekleşmiştir. Böylece “güç ve bilgi” arasındaki ilişkiye odaklanılmış, Sosyal Bilimler'in epistemolojisinin dünyayı anlamak için ne kadar yetersiz olduğu vurgulanmış ve yaptığımız işin “kimin bilimi?” olduğu sorusu sorulmaya başlanmıştır. Aslına bakılırsa bu üçüncü kriz bölge çalışmalarının kirli geçmişinden kurtulmasına vesile olmuştur. Ancak post- yaklaşımların açtığı delikten dökülen Kadın Çalışmaları, Etnik Çalışmalar, Kültürel Çalışmalar, Uluslararasılık, Popüler Kültür vs. Bölge Çalışmaları'nın dayanağı olan “sınırları” tamamen ortadan kaldırırsa da daha görünmez bir hale getirmiştir.

“Dünyanın Bir Ucu”: Endonezya-3-Bölge Çalışmaları 2/2

Eren İrfanoğlu

“Dünya’nın bir ucu” Endonezya yazı dizisinin bir önceki yazısında Bölge Çalışmaları literatüründe mevcut 3 ana krizden bahsetmiştim. Bu krizlerin çıkış noktası alışılmışın dışında realist-liberal, pozitivist-gelenekselci gibi kabul görmüş dualizmlerden değil, finansal destek sıkıntısı ya da Bölge Çalışmaları’nın samimiyetinin sorgulanması gibi hususlardan kaynaklanmıştır. Bu krizler fark edileceği üzere Bölge Çalışmaları’nın içerisinden doğan krizler değildir.

Bölge Çalışmaları, araştırmacıların çalıştıkları alanlara gitmelerini, çalıştıkları insanların dillerini öğrenmelerini ve bazen de büyük çaplı yıllar süren araştırmalar yürütmelerini öngördüğü için en nihayetinde pahalı bir uğraştır. Bu nedenle çalıştığı bölgeyi birkaç defadan fazla görebilen bölgeciler şanslı sayılır. Üniversiteler de genellikle akademik personelinin bölge araştırması yürütmesinden ziyade, “çok daha işlevsel olan” ders anlatımını ya da idari görevleri teşvik etmektedirler. Böyle bir durumda bölgecilerin en temel problemi de alan çalışması yürütebilmek için finansal desteğin bazı kurumlar ya da kişiler tarafından sağlanmasıdır. Bu kurum kilise olursa misyoner, devlet olursa yarı-ajan, aileniz olursa Celal Şengör olabilirsiniz.

Böylelikle alan çalışması neticesinde üretilen bilgilerin objektifliği genel itibariyle sorgulanmaya açıktır. Bu durumda haklılık payı elbette mevcuttur. Alandan üretilen bilgiler bazı ülke ya da kurumların çıkarına kullanılmıştır. Ancak bir disipline bağlı olarak çalışmalar yürüten ve veri olarak bölge çalışmalarından beslenen akademisyenler de bu düzeneğin doğrudan ya da dolaylı yoldan içerisindedir. Aslına bakılırsa Bölge Çalışmaları’na yöneltilen eleştiriler bu minvalde tüm sosyal bilimlere de yöneltilebilir. Belki de Bölge Çalışmaları’nın suçu çok daha göz önünde olmasıdır.

Bölge Çalışmaları’nın eleştirilerden ziyade çok daha temel bir problemi mevcuttur. O da “bölge” derken neyin kastedildiği ve kastedilen şeyin nasıl çalışılacağıdır. Bölge Çalışmalarının “bölge”si ilk bakışta coğrafi bir alan olarak görülebilir. Coğrafi bir alanı ise coğrafi özellikler belirler. Bu durumda, Orta Doğu dediğimiz yer Arap Yarımadası olmalıdır. Peki neden Kuzey Afrika ya da Afganistan Orta Doğu bölgesine dahil edilegelmiştir? Orta Doğu içerisine Kuzey Afrika’nın ya da Afganistan’ın dahil edilmesi şüphesiz İslami bir bölge hattı çizme çabasıdır. O zaman kıstas, coğrafyanın dışına çıkarak spesifik bir özellik yani “İslam” olmuştur. Peki, durum böyleyse, dünyanın en çok Müslüman nüfusunu barındıran ülkesi Endonezya da Orta Doğu içerisinde midir? Her şeyin ötesinde bu Orta Doğu kimin doğusunun ortasıdır? Demek ki burada bir kıstasın ötesinde kasıtlı bir kategorileştirme de mevcuttur. Bu kategorileştirme ise gücü elinde bulunduran, daha doğrusu bilgi üretme ve yayma mekanizmalarına sahip kimselerin kategorileştirmesidir. Bu sarmalın içerisine girmek istemeyen nevi şahsına münhasır bölgecileri okurken çalışmalarının girişlerinde genellikle çalıştıkları bölgelerin bir meşrulaştırmasını yaptıklarını görürsünüz. Bu durum söz konusu akademisyenlerin bir cenaha bağlı olmadıklarının ilanı gibidir.

Bir bölgeci çalışacağı bölgeyi kendi bakış açısına göre meşrulaştırmasının akabinde bilgiyi nasıl üreteceğini de iyi tasarlamalıdır. Bu bilgi mülakat ya da anketle üretilbileceği gibi tamamen araştırmacının gözlemine de dayanabilir. Ya da bunların bir karması da olabilir. Bölge

Çalışmaları sırtını bir teoriler bütününe yaslamadığı için, genellikle ürettiği bilgiler teoricilerin bilgi bagajını oluşturur. Bölgecinin aynı zamanda bir teorisyen olma durumu da mevcuttur ki bu durumda “grounded theory” karşımıza çıkmaktadır.

Bölge Çalışmaları hususunda az da olsa ilgi uyandırdığımı düşünerek bir sonraki yazımda bölge, bölgeselcilik, bölgeselleşme kavramları üzerine kısaca değinip yavaş yavaş benim çalışma alanım olan Güneydoğu Asya’yı bölge olarak meşrulaştırma işlemime geçmek isterim.

Bölge, Bölgeselcilik, Bölgeselleşme

Eren İrfanoğlu

Özellikle 21. yüzyılın başları itibariyle sıklaşan küreselleşme söylemleri birçoğunun aklında artık halklar arasında kültürel olarak farkların azalacağı ülkelerin ise sınırlarının belirsizleşeceği yorumlarının yapılmasına neden olmuştur. Ancak çok geçmeden küreselleşme denen şey her neyse bunun yerelde de farklı etkilerinin olduğu anlaşılmıştır. Şahsi görüşüm ise tektipleşme senaryosunun o kadar da kolay gerçekleşmeyeceğinin farkına varılmış olmasıdır.

Halihazırda yüzyıllardır ortada olan dünya çapındaki etkileşim son yüzyılda ortaya çıkmış gibi servis edilmiş ve her şey değişecekmiş imajı çizilmiştir. Bu noktada küreselleşmenin fazlaca şişirilmiş bir husus olduğunu düşünmekteyim. Elbette gelişen teknoloji ile dünya etkileşim bağlamında daha entegre bir hal almıştır. Ancak unutulmamalıdır ki Roma (şehir olan değil) mutfağında önemli bir yere sahip olan karanfilin ana vatanı Maluku, Endonezya'dır. Yani kısacası 21. yüzyıla kadar insanların birbirinden haberleri yoktu gibi bir görüş yanlış olmasının ötesinde komiktir. Elbette bugün dünyanın öbür ucundaki bir dostunuzla istediğiniz zaman iletişime geçebilmektesiniz. Fakat karanfili siz dışınız ağrıdığında dışınızın arasına sıkıştırabileceksen dünyanın öbür ucundaki dostunuzun aklının ucundan dahi böyle bir fikir geçmeyebilir. Değerli dostum Moritz ile yoğurdun kullanımını hakkında yaşadığım tartışma da bunun örneklerinden biridir. Türkiye'de üretilip Almanya'ya ihraç edilen yoğurdu Moritz tatlı niyetine yerken benim makarnanın üzerine dökmem pek bir tuhafına gitmişti. Ona yoğurdu bizim icat ettiğimizi dolayısıyla kullanımını en iyi bizim bileceğimizi söylesem de Moritz bunu pek de önemsemedi açıkçası. Tuvaletteki su dolu şişeyi görüp tuvalette su içtiğimi sanması da anılar defterimdeki yerini çoktan almıştır.

Asıl hususa geri dönecek olursak, coğrafi yakınlık hala etkileşim, dolayısıyla benzeşim üzerinde oldukça etkilidir. Bu bağlamda sınırları yapay olsa da ülkeler ama daha çok bu ülkelerin içerisinde buldukları bölgeler bir analiz seviyesi olarak önemini korumaktadır. Peki bu bölge denen şey nedir?

Britannica bir bölgeyi belirli kriterler açısından homojen olan ve yine bu kriterlerce diğer bölgelerden ayrılan kohesiv alanlar olarak tanımlamaktadır.^[1] National Geographic ise bölgeyi ortak özellikleri olan bir alan olarak tanımlamaktadır. Bu özellikler dil, hükümet şekli ya da din olabileceği gibi, bitki örtüsü, vahşi yaşam ya da iklim de olabilmektedir. [2] Bu bağlamda, en basit anlamıyla bölge kaçınılmaz olarak bir alandır. Bu alan coğrafi bir alan olabileceği gibi yapay/tasarı bir alan da olabilir. Önemli olan bölgenin belirli tema, özellik ya da kriterlerce homojen olmasıdır. Yani yoğurdu makarnanın üzerine koyan Türkler ve İranlılar yoğurt tüketim tarzı açısından aynı bölgedeyken, tatlı niyetine yiyen Almanya ve Fransa yine yoğurt tüketim tarzı açısından aynı bölgededir. Elbette bu minör kriter üzerinden iki ülke aynı bölge içerisindedir demek oldukça yanlış olacaktır. Keza Japonların da yoğurdu makarnanın üzerine koyduklarını düşünmemekteyim. Dolayısıyla birçok önemli kriter üzerinden bu ayrımın yapılması daha sağlıklıdır. Öte yandan, bu önemli kriterler de kişiden kişiye ya da disiplinden disipline değişebilir.

Bölge kavramı, özellikle Coğrafya, Tarih, Antropoloji, İktisat, Uluslararası İlişkiler vs. gibi sosyal bilimler disiplinlerinin çalışma alanı içerisindedir. Doğal olarak tüm bu disiplinlerin

bölgelere cevap aradıkları sorular nezdinde yaklaşımları ve belirleyici kriterleri farklılaşmaktadır. Örneğin Uluslararası İlişkiler, bölgeleri politik bölgeler olarak değerlendirme ve bölgelerin bileşenlerini ulus-devletler olarak görme eğilimindedir. Bir coğrafyacı ise çok büyük olasılıkla bu şekilde düşünmeyecektir.

Eğer hususa daha çok uluslararası ilişkiler perspektifinden bakılacak olursa bölge kavramına bölgeselcilik ve bölgeselleşme gibi kavramlar da eşlik etmelidir. Doğal olarak bu kavramların da literatürde farklı tanımları mevcuttur. En basit anlamıyla bölgeselcilik ülkeler arasındaki işbirliğinin koordine edildiği politik süreç, bölgeselleşme ise ticaret anlaşmaları ile ülkelerin birbirlerine karşılıklı bağımlılıklarını arttıran ekonomik süreç olarak tanımlanabilir.[3] Fawcett'a göre ise bölgeselcilik ilgili aktörlerin bir projesiyken, bölgeselleşme hem proje hem de süreçtir [4]. Hurrel'a göre ise bölgeselleşme bölgeselciliğin bir özelliğidir. Bölgeselcilik bir bölge içerisindeki sosyal entegrasyonun yoğunlaşmasını öngörmektedir. [5]

Ancak adım adım bir bölge, bölgeselleşme ve bölgeselcilik tanımı yapan Stubbs ve Underhill bölgeleri birbirleri arasında coğrafi olarak ayrışan ülke ya da toplum grupları olarak tanımlar. Bu ülke ya da toplumlar ortak tarihi deneyimlere ya da ortak problem algısına sahip olmalıdırlar. Bölgeselleşme ise söz konusu bu ülke ya da toplumlar arasındaki iletişimin yoğunluğu ile ilgilidir. Bölgeyi oluşturan ülkeler ya da toplumlar birbirleriyle daha yoğun etkileşim içerisinde olduklarından dolayı bir bölge oluştururlar ve bu etkileşim süreci başlangıcı ve devamı itibariyle bölgeselleşme olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bölgeselleşme aynı zamanda bölgeler arasında doğal sınırların belirlenmesine de neden olmaktadır. Bölgeselleşmenin yoğun olduğu bir bölge diğer bir bölgeden ayrışmaktadır.[6] Son olarak bölgeselcilik ise ilgili bölgede kurumların ortaya çıkmasıyla gerçekleşir. Bu kurumlar bölgeye bir resmi altyapı hazırlayarak bölgeselleşme bağlamında ülkelerin birbirleriyle etkileşime girme kanallarını koordine eder. Stubbs ve Underhill'e göre bu 3 aşama dört başı mamur bir bölgenin olmazsa olmazlarıdır.

Daha önce belirtildiği üzere bölge kavramı araştırmacı özelinde farklı okunabileceği için, bölgeselcilik ve bölgeselleşme kavramları da farklı şekilde yorumlanabilir. Ancak mutabık kalınan tek ve belki de en önemli şey ise bir bölgenin ortak bir tema (kriterler bütünü) etrafında oluşturulmuş olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Orta Doğu, Avrupa, Doğu Asya ya da Güneydoğu Asya gibi bölgeleri içeride anlamlı kılan temanın ne olduğu düşünülmelidir.

[1] Britannica, 'Region', Encyclopedia Britannica, 1998

<<https://www.britannica.com/science/region-geography>> [accessed 17 March 2019]. [2]

National Geographic, 'Region' <<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/region/>> [accessed 17 March 2019].

[3] Stephan Haggard, 'Comment', in In Regionalism and Rivalry: Japan and the United States in Pacific Asia, ed. by JA Frankel and M Kahler (The University of Chicago Press, 1993), pp. 48–52; T.J. Pempel, 'Introduction: Emerging Webs of Regional Connectedness', in In Remapping East Asia: The Construction of a Region, ed. by TJ Pempel (Cornell University Press, 2005), pp. 1–30.

[4] Louise Fawcett, 'Regional Domains : Exploring a Comparative History of Regionalism', International Affairs, 80.3 (2004), 429–46 (p. 433) <<https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2004.00391.x>>.

[5] Andrew Hurrell, 'Regionalism in Theoretical Perspective', in *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, ed. by L Fawcett and A Hurrell (Oxford: Oxford University Press, 1995), pp. 39–40.

[6] Richard Stubbs and R. D. Underhill, Geoffrey, 'Political Economy and the Changing Global', 1994, pp. 231–34.

Güneydoğu Asya Bir Bölge Midir?

Eren İrfanoğlu

Gelin sorularla başlayalım.

Soru 1: Orta Doğu'yu bölge yapan şey nedir?

- İslam, Arapça, petrol...

Soru 2: Avrupa'yı bölge yapan şey nedir?

- Değerler, normlar...

Soru 3: Afrika'yı bölge yapan şey nedir?

- (Bu kısmı verdiğiniz cevap ile kısa bir hesaplaşmaya girin diye boş bırakıyorum.)

Soru 4: Güneydoğu Asya'yı (GDA) bölge yapan şey nedir?

- Dil? (Dünya dilleri toplamının -yaklaşık 7.000- %17'si GDA'da konuşulmaktadır)

- Din? (Hinduizm, Budizm, İslam, Hristiyanlık, Animizm, sayısız yerel din)

- Etnik yapı? (Sadece Endonezya'da yaklaşık 300 etnik grup mevcuttur)

- Yönetim şekli? (Cumhuriyet, Komünizm, Monarşi, Junta –ki GDA'da tüm bu sistemler de ülkeye göre yorumlanır, yani Demokrasi “guided” olabilir. Bkz: Google: “Guided Democracy”.

Peki o zaman GDA'yı bölge yapan şey “cidden” nedir?

Bu soruya cevaben literatür bize iki yol göstermektedir. Birincisi GDA'nın 20. yüzyıl öncesinde bir bölge olarak değerlendirilemeyeceği, GDA'nın bölge olmasının tamamen II.Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın bir ürünü olduğu görüşüdür. İkinci yol ise GDA'nın bölge içi kültürel benzerliklerine odaklanılmasıdır. Ancak birinci yol aşırı Batı merkezli bir bakış açısıyken, ikinci yol ise GDA'nın kültürel çeşitliliği düşünüldüğünde beyhude bir uğraşı olarak değerlendirilebilir. Hele bir de Google Maps açılıp GDA'ya şöyle bir bakıldığında göze çarpan parça parça bir çok ada, yarım ada ve adacık da bırakın kültürel benzerliği, GDA'nın coğrafi bir bütünlük bile sergilemediği yorumuna neden olabilir. Ancak hata da bu aşamada başlamaktadır. GDA'ya kara parçaları üzerinden değil deniz ve nehirler yani su üzerinden bakılmalıdır. Bu bağlamda literatürde GDA için “kara böler deniz birleştirir” (land divides sea unites) tabiri kullanılmaktadır. GDA bir nehirler ve denizler bölgesidir.

GDA'yı bir bölge olarak görebilmenin ve bölge meseleleri hakkında kafa yorabilmenin yolu bölgenin nevi şahsına münhasır coğrafyasını ve bu coğrafya etrafında şekillenmiş tarihini bilmekten geçmektedir.

Güneydoğu Asya, ilk habitasyonundan bu yana, kendine özgü coğrafyası sayesinde farklı bir bölgesel sistem oluşturmuştur. Malakka Boğazı'nı içeren alan, hem bölge içi hem de bölge dışı deniz ticaretinin ve dolayısıyla antik çağlardan beri sosyal etkileşimin merkezi olması nedeniyle, sistemin ekonomik, politik ve kültürel merkezi olma statüsünü kazanmıştır. Muson rüzgarlarının getirdiği ticaret gemiler ters musonun gelişine kadar Malakka'da beklemişlerdir. Bölge dışı ziyaretçilerin yanında yerel tüccarlar da bu bekleme döneminde Malakka'da bulunmuş ve ürünlerini pazarlama imkanına sahip olmuşlardır. Ticaret en nihayetinde bir sosyal etkileşim olmuş ve bu sosyal etkileşim sonucu ortak bilgi üretilmiştir. Etkileşim sonucunda merkezde üretilen bilgi yine deniz ve nehir yollarıyla bölgenin en uçra köşelerine kadar taşınmıştır. Pek tabii bu bilgi yerel tüccarlar tarafından GDA'nın farklı alanlarına taşınırken değişime uğramış, adapte edilmiş ve lokalleştirilmiştir. Bu sistemi ben "topla-dağıt" sistemi (hub and spoke system) olarak isimlendirmekteyim.

Bu bağlanma, GDA'yı bir bölge olarak karşımıza çıkaran şey birileri tarafından tanınması ya da barındırdığı kültürel benzerlikleri değil, deniz ticareti kaynaklı bu topla-dağıt sistemi ve sistemin neden olduğu etkileşim kanallarının varlığıdır. Bölge birbirine deniz ve nehirlerle bağlıdır. Ancak etkileşim muson periyotlarından dolayı devamlı değil kesik kesik olmuş bu da bölge halk ve otoritelerinin bilgiyi lokalleştirme durumlarını kuvvetlendirmiştir. Bu nedenle, bir bakıma, bölge bir bütünlük içinde işlev görürken, aynı zamanda farklı bölge içi yerelliklere sahiptir. Bugün ASEAN'ın barındırdığı bunca farklılığa ve "işlememesi gereken" (eleştiriler bu yöndedir) uygulamalarına rağmen 1967'den bu yana varlığını kendini geliştirerek sürdürmesinin nedeni, köklerinin kadim GDA bölgesel sistemine dayandırıyor olmasıdır. Ancak bu husus bu yazının amacının ötesindedir.

Daha fazla detaya girmeden toparlamak gerekirse, GDA'yı bölge yapan (birçok başka faktör de mevcuttur) şey temelde GDA'nın coğrafyası temelinde şekillenen bölgesel sistemidir. Bu açıdan GDA diğer dünya bölgeleri düşünüldüğünde özel bir konuma sahiptir.

Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Coğrafya

Aybala Lale*

Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL) için hazırlayacağım çalışmam kapsamında "Çin, Japonya, Rusya gibi büyük güçlerle komşu, üç tarafı denizlerle çevrili ve yalnızca 222.154 km² yüz ölçümüne sahip bir coğrafya, Kore Yarımadası incelenecektir. Bu yazı serisinin temel amacı uluslararası ilişkiler ve bölge çalışmalarında yeterince önem atfedilmeyen Doğu Asya bölgesini tanıtmak ve bölgenin önemli iki ülkesinin yer aldığı Kore Yarımadası'nı ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Türkçe literatürde bu alandaki eksikliğin bir nebze olsun giderileceği umuduyla muhtelif konu ve başlıklar düzenli olarak sizlerle buluşacaktır.

İkinci Dünya Savaşının akabinde Kore Yarımadasında 1948 yılı itibarıyla 38. paralel sınır olmak üzere iki ayrı devlet ortaya çıkmıştır: Kore Cumhuriyeti ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti. Güncel söylemle Güney Kore ve Kuzey Kore. Her iki ülkeye dair değerlendirmeler genellikle bu parçalanmışlık sonrası sürece tekabül etmektedir. Oysa her iki toplum evvelinde ortak bir tarihsel birikimi paylaşmaktaydı. Dünya tarihinde hiçbir zaman kati ve büyük bir rol oynamayan Kore Yarımadası, son zamanlarda bu iki farklı devlet nezdinde farklı perspektiflerle karşımıza çıkmaktadır. Bir yanda "kapalı bir kutu" olarak bilinen, kendine has sosyalist yönetim sistemiyle Kuzey Kore, diğer yanda "dingin sabahlar ülkesi" olarak adlandırılan teknoloji devlerinden Güney Kore. Kore yarımadasını mevcut konumuna taşıyan süreci tahlil etmek için yalnızca II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeleri değerlendirmek kısıtlı bir yaklaşım olacaktır. Evvelinde "Koreliler kimlerdir?", "Kore tarihi nasıl şekillenmiştir?", "Kore nasıl bir coğrafyadır?", "Kore kültürünü etkileyen unsurlar nelerdir?" gibi sorulara aranan cevapların günümüze ışık tutması muhtemeldir. Dolayısıyla bu yazı serisine, her iki devleti ayrı ayrı değerlendirmeden önce bu sorulara yanıt arayarak başlamayı yeğliyorum. Başlangıç olarak Kore coğrafyası ve jeopolitiği incelenecek, bir sonraki yazıda ayrılma öncesi Kore Tarihi ana hatları ve kırılma noktalarıyla anlatılacaktır.

34. ve 43. Paraleller arasında yer alan Kore Yarımadası, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımadadır. Kuzeyde Çin Mançurya'sı ve Rus Sibirya'sı, doğuda Japonya ile komşudur. Kuzey doğusunda Doğu Denizi (Japon Denizi), güneyde Kore Geçidi ve güneybatıda Sarı Deniz ile çevrilidir. Rusya sınırı Tuman nehrinin 16 km'lik bölümü ile doğal bir sınırdır. Çin sınırı 200 km'dir. "Yüksek dağların ve köpüklü akarsuların ülkesi" olarak şiiirleşen Kore yarımadasının dağları ormanlarla kaplı ve sarptır. Askeri harekât açısından elverişsizdir. Bütün akarsuları doğudaki dağlardan çıkarak batıya ve güneybatıya dökülür. Kuzeyden güneye Yalu, Tuman, Han, Nam, Naktong gibi önemli nehirleri vardır. Güney ve batı kıyıları irili ufaklı adalar ve koylarla kaplıdır. Japon denizi kıyıları derindir. Bu nedenle büyük gemiler kıyıya yakın hareket ederler. Sarı denizin kıyıları ise sığdır. Kuzeydoğuda yer alan Vonsan limanı en önemli limanlardandır. Güney'de ise Busan, liman şehri olmasıyla ünlüdür. Kuzeyde stratejik maden rezervleri bulunmaktadır. Kömür, demir, grafit, magnezit gibi madenler boldur. Ağır sanayi, gıda ve balıkçılık ve hidrolik enerji kaynakları Kuzey'de daha fazladır. Güneyde ise tarım elverişlidir, ulaşım ağı yoğundur, sanayi ve turizm gelişmiştir. Yazlar sıcak ve nemli,

* Doktora, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, lalea933@gmail.com

kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Haziran sonundan eylül başına kadar muson yağmurları yağmaktadır.

27 Temmuz 1953 tarihli ateşkes anlaşması ile belirlenen, 38. paralelde yer alan ve iki ülkeyi ayıran ‘‘Askersizleştirilmiş Bölge’’ 250 km uzunluğunda ve 4 km genişliğindedir. Bölge askerden arındırılmıştır, sivillerin girişi de yasaktır. Burada yaşayan bitki ve hayvanlar da dahil insanlardan korunmaktadır. Ancak hala çatışmalara ve gerilimlere sahnedir. Sınırın her iki tarafında askersiz bölge koşulları çerçevesinde yönetilen barış köyleri mevcuttur. 1974’ten bu yana Kuzeyliler tarafından Güney’e doğru kazılan pek çok tünel keşfedilmiştir.

Ülkelerin kuvvetleri büyük ölçüde mevkii, büyüklüğü, nüfusu, şekli, iklimi, doğal kaynakları gibi coğrafi koşullara ve bu koşullar neticesinde istikbalde belirleyecekleri manevralara bağlıdır. Karadan ve denizden üç büyük devletle komşu olmak Kore tarihinin en temel sorunlarını şekillendirmiştir. Kore, en ufak bir etnik soruna sahip olmamasına rağmen coğrafi ve siyasi şartları itibarıyla bir savaş yolu ülkesi gibidir. Dolayısıyla Doğu Asya ve Pasifik bölgelerini anlayabilmek için Kore yarımadasının durumu görmezden gelinmemelidir. Kore yarımadasının Çin, Japonya ve Rusya arasındaki stratejik konumu, Doğu Asya’nın politik, ekonomik, kültürel tarihine açıklık getirmektedir. Kore, Asya’dan Japonya’ya uzanan bir köprü, Japonya için Asya’ya geçiş kapısıdır. Çevre ülkeler Kore Yarımadasındaki her gelişmeyi duyarlılıkla değerlendirmektedir. Nitekim, jeopolitik ve stratejik konumu sebebiyle yüzyıllar boyunca Moğollar, Çinliler, Ruslar, Japonlar ve Amerikalılar yarımada da etkin olabilmek için mücadele etmiştir. 20. yüzyılın başlarında İngiltere dahi, Japon genişlemesini desteklemek ve Mançurya ve Kore üzerindeki Çarlık Rus genişlemesini engellemek için Kore Yarımadası’nın jeopolitiğine dahil olmuştur. Bugün ise Amerika Birleşik Devletleri bölge düzenini ve barışı korumanın küresel rolünü üstlenmektedir. Sonuç itibarıyla, zayıf ve bütünlüğünü kaybetmiş yahut bütünlüşmüş bir Kore, bölgede ve dünya siyasetinde dengeleri kolaylıkla değiştirebilme potansiyeline sahiptir.

Büyük Güçlerin Kısacasında Kore Yarımadası: Tarih-1

Aybala Lale

Bölge çalışmalarının olmazsa olmaz kıstaslarından biri tarih bilgisidir. Devletleri ve halkları tanımanın en kestirme yolu tarihleri hakkında bilgi sahibi olmaktan geçer. Böylece günümüze ışık tutan hususları tespit edebilmek çok daha kolay olacaktır. Kore Yarımadasında konumlanan iki devletin hareketlerini ve kabiliyetlerini sağlam bir zeminde değerlendirebilmek için de bölge tarihini bilmek elzemdir. Bu analiz yazısı Kore Yarımadasının iki ayrı devlete bölünmesine kadarki Kore tarihine genel bir bakış niteliğindedir.

Kore kuruluş efsanesine göre ilk Kore Devleti MÖ. 2333 yılında Dangun tarafından kurulan Gojoseon Devleti’dir. Kore, tarihinin başlangıç yıllarında pek çok küçük devlete ayrılmış ve ekseriyetle Çin ve Japonya’nın himayesi altında bulunmuştur. Bilhassa kültürel olarak tesirlerini gösteren bu hakimiyet, Kore kültürünün büyük ölçüde Çin kültüründen teşekkül etmesine sebebiyet vermiştir. Antropoloji ve dil sahasında ise durum farklıdır. Yarımada da Türk kabileleri, Moğol, Tunguz kabileleri ve Güneydoğu Çin’den Yue kabileleri gelmiş ve Kore halkı bu unsurlardan teşekkül etmiştir. Gojoseon Devleti zamanla yerini daha medeni

devletlere bırakmıştır. Üç Krallık Dönemine dek Kore Yarımadasında Üç Han Devleti (Ma-han, Hsin-han, Pyön-han), Kaokouli, Chaohsien, Chosen gibi muhtelif devletler vardır. Yarımada da birbirleriyle mücadele eden Krallıkların kademe kademe ortak bir ulusal kimliğe dönüşmesiyle Mançurya bölgesini de dahil eden “Üç Krallık Dönemi” ortaya çıkmıştır.

Üç Krallık Dönemi (313-668)

Üç Krallık Dönemi, birbirleriyle kanlı ve uzun bir mücadeleye girişen [Baekje](#) (백제), [Silla](#) (신라) ve [Goguryeo](#) (고구려) devletlerinden oluşmaktadır. Dönemin en güçlü Krallığı Goguryeo'dur. Kore'deki son Çinli yönetim Goguryeo'nun eline geçmiştir. Askeri açıdan kuvvetli, iktisadi açıdan canlı ve kültürel olarak gelişmiş bu devletin gücü Mançurya'nın uzak topraklarına kadar dayanmaktadır. Öyle ki Çin'de Sui Hanedanlığı Goguryeo'yu fethetme çabalarına girişmiş, 612 yılında Salsu Nehri Savaşı'nda Çin çok yüksek zayıat vermiştir. Yarımada'nın en verimli bölgesinde yer alan Baekje Krallığı Çin Hanedanlığı ile yakın ilişkiler kurmuş, Çin tarzı bir krallık haline gelmiştir. Çince yazı sistemi, Budizm, demir yapımı gibi kültürel gelişmelerin antik Japonya'ya aktarılmasında temel bir rol oynamıştır. Bu Krallığın erken dönem Japon devletiyle kuvvetli bağları vardır. Silla Krallığı ise Budizmi devlet desteğine almış, kadın hükümdarlarıyla ünlü bir devlettir. Sık sık diğer Krallıkların ve Japonya'nın baskılarıyla karşılaşmış, Gaya bölgesini ilhak ederek güç kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde geleneksel yaşam şekli varlığını muhafaza etmiş, Çin'in kurumları ve devlet yapısı örnek teşkil etmiştir. Bu Üç Krallık birbirinden gelenek ve dil bakımından farklılıklar arz etmesine rağmen Konfüçyüsçülük ve Budizm tesir etmeye devam etmiştir.

Kore Yarımadasının Birleşmesi: Birleşik Silla (668-935)

7. yüzyılın başlarında Üç Krallık da komşularıyla mücadele etmek için Çin'den yardım istemiştir. Bu dönemde en geri kalan, ancak kademe kademe gelişme gösteren Silla Hanedanlığı Çin'in desteğini almış, Goguryeo ile Baekje Krallıklarına son vererek Kore'de Birleşik Silla Krallığı'nı kurmuştur. Silla Hanedanlığının en güçlü yılları kurumların inşası ve canlandırılmasıyla geçmiştir. Budizm zirveye ulaşmıştır. Çin'de Tang Hanedanlığı ile iyi

ilişkiler kuran Silla, Doğu Asya'nın deniz ticaretine hükmetmeye başlamıştır. Konfüçyüsçülüğün emekleme çağında olduğu bu dönem Silla'da Konfüçyüs Akademileri kurulmuş, Çin tarzı bir müfredatla eğitim başlamış ve ilk kez Çin tarzı memuriyet sınavı uygulanmıştır. Çin yazı dili yaygınlaşmasına rağmen Korece konuşulmaya devam edilmiş ve dil farklılıkları bu dönemde ortadan kaybolmaya başlamıştır. Silla Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte yerini 935 yılında Goryeo devleti almıştır.

Konfüçyüsçü Kore: Goryeo Krallığı (918-1392)

Goryeo Krallığı, Kral Taejo tarafından 918 yılında kurulmuştur. Tang Hanedanlığının bürokratik sistemini yakından takip ederek siyasi ve ekonomik temellerini güçlendirmiş, yarımada siyasi anlamda başarılı bir şekilde birleştirilmiştir. Büyük Kurucu olarak bilinen Taejo'nun 10 Emri Kore'nin özgün kültürüne ve değerlerine vurgu yapmaktaydı. Konfüçyüsçü öğretilerin önemine değinen Kral, geçmişte Çin'e bağlı olduklarını, ancak farklı bir coğrafya ve kültüre sahip olduklarından mütevellit Çin usullerini takip etmemek gerektiğini ifade etmiştir. Bu dönem Çin etkileri dahi Kore'ye özgü yollarla alınmıştır. Örneğin; matbaa Çin'de bulunmuştur, Kore'deki pek çok belge uzun yıllar Çince yazılmış; ancak dünyanın ilk hareketli metal matbaası 1234 yılında Kore'de icat edilmiştir. Budizm Kore'ye Çin'den gelmesine rağmen Kore'de mezhepler arası bağdaştırıcı bir yaklaşım hâkim olmuştur.

‘Çin sistemlerini izlemek iyi olsa da her bölge kendine has geleneklere sahip olduğundan her geleneği değiştirmek zor olacaktır. Her şeyde Çin gibi olmamıza gerek yok.’[1]

1170 yılından itibaren askeri bir idare altına giren Goryeo Krallığı, 13. yüzyılın sonlarına doğru Moğol hakimiyetine girmiştir. Moğollar için Kore, Japonya'yı ele geçirmek için adeta bir üs gibidir. Moğollar, Kore'yi doğrudan Yuan Hanedanlığına dahil etmemişlerdir. Ancak Kralların hükümdarlık adlarından, eşlerine ve kıyafetlerine kadar her husus üzerinde Moğollar etkili olmuş, Goryeo Kralları Cengiz Han soyundan prenseslerle evlenmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu durum Kore halkının yaşantısına da yansımıştır. Çin'de Moğolların etkisini yitirmeye başlamasıyla Koreliler bağımsızlık elde etmiştir.

Joseon Krallığı (1392-1910)

Komutan Yi Song-gye öncülüğünde 1392 yılında kurulan Joseon Krallığı, Kore'nin birlik içerisindeki son devletidir. Özellikle 1418-1450 yılları arasında hüküm süren meşhur Kral Sejong döneminde Joseon en parlak günlerini yaşamıştır. 1446 yılında ‘hangıl’ denilen yerli Kore Alfabeti yürürlüğe girmiştir. Japonca ve Çince'den tamamen bağımsız bu alfabe, hunminjeongeum yani ‘‘halka doğruları öğreten ses’’ olarak adlandırılmış ve halkın kolaylıkla okuma yazma öğrenebilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Kore tarihinde belki de en kayda değer dönüm noktalarından biri Kore alfabesinin ortaya çıkışıdır. Öyle ki bugün alfabenin ilan edildiği gün hangıl günü olarak kutlanmaktadır. Adeta Kore'nin fikri bağımsızlığının sembolü niteliğindedir. Bu dönemde ahlak, siyaset, toplumsal düzen, ekonomi ve kültüre dair kapsamlı bir yaklaşım olarak Neo-Konfüçyüsçülük ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyıla gelindiğinde Kore tamamen Konfüçyüsçü bir toplumdur. Küçük görülmesine rağmen Budizm de varlığını sürdürmüş, eski yerel Şaman gelenekleri kalıcı hale gelmiştir.

1592 yılında Çin'i fethetme arzusunda olan Japonya, Kore'yi istila etmiş ve başkent Seul'u ele geçirmiştir. Samuraylar tüm yarımadaı yağmalamıştır. 1592-1598 yılları arasında gerçekleşen bu savaşta Amiral Yi Sun-sin, dünyanın ilk demir kaplı savaş gemilerini (kaplumbağa gemi) kullanarak Japonları dizginlemeyi başarmış ve bir dizi deniz zaferi elde etmiştir. Kore ile Japonya arasında nefret tohumları bu savaşla ekilmiştir. Japon istilaları, Joseon'un Batılılar tarafından "münzevi krallık" olarak adlandırılmasına mahal vermiştir. Bu tarihlerden itibaren Joseon'un dış dünya ile irtibatı neredeyse hiç yoktur. Ayrıca Çin'deki Mançu Qing Hanedanlığının istilalarına uğrayan Joseon, kendisini Konfüçyüs medeniyetinin son kalesi olarak görmekteydi.

Joseon, dış dünyadaki gelişmelerden bütünüyle bağımsız değildi. 1784 yılında bir Koreli, Pekin sefaretinden Katolik Hristiyan olarak dönmüştür. O yıllarda az sayıda Joseon'lu Hristiyan olmuştur. 1800'lerden itibaren, yabancıların baskısıyla Joseon limanları açılmış, yabancılar Joseon'u ziyaret etmiş, misyonerlik faaliyetlerine başlamışlardır. Katoliklik karşıtı seferberlik ve devlet zulmü bu dönemde vuku bulmuştur. 1894-1895 yıllarında Kore topraklarında hakimiyet için süregelen Çin-Japon Savaşı neticesinde Joseon, Qing Hanedanlığından bağımsızlığını elde ederek "Kore İmparatorluğu" (1897) ismini almıştır. Başta Çin olmak üzere her türlü vesayetten kaçınan Kore, kendisini "imparatorluk" ilan etmiştir. Rus ve Japon menfaatlerinin çatışması sayesinde bağımsızlığını sürdürmeye devam etmiştir. Modernleşme hareketleri başlamış, lakin bağımsızlık ve modernleşme hayalleri yarımadaıdaki Japon İmparatorluğu'nun gölgesiyle suya düşmüştür.

Değerlendirme

Tarih boyunca parçalanmışlık ve bir araya gelememe adeta Kore yarımadasının kaderi haline gelmiştir. Silla hanedanlığının yarımadaı birleştirmesinden sonraki dönemde bütünleşmiş bir Kore görünümü mevcut olmasına rağmen gerek Çin ve Moğol istilaları gerekse Japonya'nın işgal çabaları Kore yarımadasında istikrarsızlığı tetiklemiştir. Tarihin önemli medeniyetleriyle sarmalanan Kore Yarımadası kendine has kültür ve yaşam biçimi inşa etme hususunda büyük ölçüde başarılı olamamış, Çin kaynaklı öğretisi ve uygulamalardan etkilenmiştir. Hinduizm ve Konfüçyüsçülük yarımadaı varlığını sürdüren tüm unsurları etkisi altına almış, Çin ahlakı ve felsefesi Kore'nin bir ögesi haline gelmiştir. Bu ağır vesayet durumuna rağmen Kore'nin keşiflerden ve yeniliklerden faydalanırken kendi üslubunu yansıtmaya çabaları, bir Korelilik bilincinin mevcut olduğunu göstermektedir. Konfüçyüsçülük çerçevesinde hiyerarşik bir toplum yapısına sahip olan Kore, bu felsefeyi dahi kendi öz bilinci ile yorumlamış, bu bilinci günümüze kadar muhafaza etmiştir. Kore Yarımadası'nda bulunan her iki devletin de bu öz bilinci farklı şekillerde de olsa sürdürdüğü açıktır. Nitekim, her iki Kore'nin varlığını sürdüren husus bu bilinç doğrultusunda kuvvet kazanan hakikatlerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi çabası olmuştur.

Sonraki yazımızda Kore'de Japon İşgal Dönemi, yarımadaı iki ayrı devletin ortaya çıkışı ve Kore Savaşı incelenecektir.

Kaynaklar:

1- Charles Holcombe, Doğu Asya Tarihi, Dergah Yayınları, İstanbul, 2016

Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Tarih-2

Aybala Lale

Dünya tarihi 20. yüzyıla doğru seyrederken Doğu Asya'da Japon İmparatorluğu'nun yükselişi bir sürpriz niteliğinde olmuştur. Avrupalılar tarafından Doğu Asya'nın bölüşülmesi planları Çin özelinde başarılı bir şekilde devam ederken, Japonya bu planların gerçekleşmesine mani olan yegane unsurdur. 1868 yılında İmparator Meiji idaresi altında Meiji Reformları ile ıslah sürecine giren Japonya, Avrupalıların sömürü faaliyetlerinden kurtulmanın yolunun Avrupalılar gibi modernleşmek olduğunu idrak etmiş ve Avrupa yayılcılığına ortak olmuştur. Bu dönemde Japonya, gözünü Kore Yarımadası ve Mançurya'ya dikmiş, bu bölgelerdeki muhtemel hakimiyetinin kendisine Asya'ya açılan bir kapı sunacağı ve dış etkilerden korunacağı fikrine kapılmıştır. Rusya, Japonya ve Çin kıskaçında kalan Kore'nin geleceği, 1894-1895 Çin-Japon Savaşı ve 1904-1905 Japon-Rus Savaşı ile şekillenmiştir. Her iki savaşta da üstünlüğünü kanıtlayan Japonya, nihayetinde tarihler 22 Ağustos 1910'u gösterdiğinde fiilen Kore'yi işgal etmiştir. Kore'nin bu tarihten itibaren 35 yıl boyunca Japon işgali altında olması, toplumun hafızasında bugün dahi hatırlanan bir yer edinmiştir. Öyle ki Japonya ile ilişkilerde bu mesele zaman zaman kendisini hatırlatmaya devam etmektedir.

14. yüzyılda Kore Yarımadasında yaşanan Moğol egemenliğinden beri ilk kez doğrudan bir dış güç yönetimi ele geçirmiştir. Japonya için Kore, zirai mahsulleriyle önemli bir sömürge olmuştur. Bu alanda bütünüyle kontrol sağlamak için zengin Japon toprak sahipleri Kore topraklarını ele geçirmiş ve bu durum Koreli toprak sahiplerinin kuvvet kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Bu dönemde Kore hapishanelerinde on binlerce insan, bu sisteme isyan ettiği gerekçesiyle tutuklu bulunmuştur. İşgal dönemi Kore'yi büyük acılara gebe bıraksa da Japon modernleşme anlayışı ve teşkilat kültürü Kore'de yeniliklere neden olmuş, Kore modern bir ülke olma yolunda ilerlemiştir. Ülkeye pek çok Japon yerleşmiş, Japon mahalleleri kurulmuş, nüfus artmış, ziraat modernleşmiş, fabrikalar kurulmuş, yeni yollar ve demiryolları yapılmıştır. Modern Batı tarzı tüketim kültürüyle tanışan Koreliler sinema, radyo vb. iletişim araçlarıyla tanışmış, Batılı giyim tarzını benimsemeye başlamışlardır. İşgal dönemi Korelilerin zihninde Batılılaşma, Japonlaşma ve milliyetçilik ekseninde karmaşaya neden olmuştur.

Bu yönetim aşırı derecede müdahaleci ve baskıcıdır. Bu dönemde Korelilerin siyasi görüşmeleri, halk toplantıları ve sahibi Koreli olan gazetelerin basılması yasaklanmıştır. En ufak bir milliyetçi direnişe bile kati suretle izin verilmemiştir. En büyük baskı eğitimde görülmüştür. Japonların Korelilerden üstün olduğu fikri benimsetilmeye çalışılarak Korece konuşulması yasaklanmış, Japonca resmi dil ilan edilmiş, Japon isim alma zorunluluğu getirilmiş, Kore halkının Korelilik bilinci yok edilmeye çalışılmıştır. Sömürgecinin ismiyle birlikte başkentin ve bazı şehirlerin de isimleri Japonca kökenli olarak değiştirilmiştir. Korelileri çağ dışı ve gelişmemiş olarak nitelendiren Japonların yoğun bir asimilasyon politikası uyguladığı görülmektedir. Bu tahakküme tepki niteliğinde "kendi geleceğini tayin hakkı" arzusuyla örgütlenen Kore halkı 1 Mart 1919'da bağımsızlık hareketini başlatmıştır. Gösterilerde "Bağımsızlık Bildirgesi" ilan edilmiştir. Japonlar bu hareketi çok sert bir şekilde bastırmıştır. Bu hareket sebebiyle pek çok insan tutuklanmış, binlerce insan Japon asker ve polisler tarafından öldürülmüş/yaralanmıştır. Hareket ulusal bağımsızlığı gerçekleştiremeye de milli hareketin öncüleri Kore'yi terk ederek Çin'de geçici bir Kore Hükümeti kurmaya muvaffak olmuşlardır. Ayrıca "Kültürel Egemenlik" adı altında bir reform programı

başlatılarak Korelilere yeni düzende daha fazla yer verilmiştir. Bugün 1 Mart her iki Kore’de de “bağımsızlık günü” olarak kutlanmaktadır.

İşgalin ilk yıllarında milli hareketin lideri olan Dr. Syngman Rhee, 1919 yılında Amerikan Başkanı Wilson ile görüşerek yardım istemiştir. Mesele ancak 1943 Kahire Konferansı’nda ele alınmıştır. II. Dünya Savaşı zamanında Koreliler Japon İmparatorluk ordusuna alınmış, sayısı yüz binleri aşan sayıda Koreli kadın Japon askerlerle cinsi münasebete zorlanmıştır. Kadınlar adeta seks kölesi haline getirilmiştir. Mançurya’yı da ele geçiren Japonya 1941 yılında Pearl Harbour limanı saldırısı ile savaşa girmiş ve Kore’yi adeta bir üs olarak kullanmıştır. İşgal yıllarının acı ve eziyet dolu günleri savaş dönemi olaylarıyla birleştiğinde Korelilerin Japon düşmanlığı daha da derinleşmiştir.

İkinci Dünya Savaşı esnasında ve öncesinde bir dizi konferansla Kore’nin “bağımsızlığına” karar verilmiş, Postdam Konferansı’nda Kore’nin Rusya, Amerika, İngiltere ve Çin vesayetinde kalması önerisi kabul edilmiştir. 1945 yılında Japonya’nın Hiroşima ve Nagazaki şehirlerine atılan atom bombaları neticesinde Japonya savaştan çekilmiş, Kore Japon hakimiyetinden kurtulmuştur. Japonya’nın tesliminden sonra ivedi bir kararla Kore 38. paralelden ikiye ayrılmış, 38. paralelin kuzeyi Rusya’nın, güneyi Amerika’nın kontrolüne bırakılmıştır. Her iki tarafta da Japon askerlerinin çekilmesinden bu iki devlet sorumludur. Ancak zamanla Kuzeyde Rusların öncülüğünde komünist hareket, güneyde ise Syngman Rhee liderliğinde milliyetçi hareket ön planda olmuştur. İdeolojik farklılıklar bağımsız ve birleşmiş bir Kore’nin kuruluşuna engel olmuş ve Soğuk Savaş yarımadaının kaderini tayin etmiştir. 1948 yılında ABD gözetiminde Güney’de seçimler yapılmış, Kore Cumhuriyeti kurulmuş ve Dr. Syngman Rhee ilk Devlet Başkanı olmuştur. Kuzeyde ise Kim Il Sung liderliğinde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Geçici olarak tayin edilen 38. paralel yarımadaı ideolojiler ekseninde bölmeyi başarmıştır.

25 Haziran 1950 tarihi itibarıyla Soğuk Savaşın sıcak çatışması Kuzey’in Güney’i istilası başlamıştır. Kore nüfusunun büyük bir kısmı kuzeyde yaşıyordu, ancak Kuzey’in ordusu Rus yapımı tanklar ve filolarla daha güçlüydü. Ayrıca ordudaki askerlerin bir kısmı komünist Çin ile birlikte savaştığı için tecrübeliydi. Güney’in ordusu ise oldukça güçsüzdü. Saldırının ardından komünist işgalini önlemek için ABD, askerlerini güneyin savunmasına göndermiştir. BM Kuzey’in saldırısını kınamış ve Güney Kore’nin savunulmasında büyük rol oynamıştır. Aralarında Türkiye’nin de bulunduğu on beş ülkenin askerleri savaşa katılmıştır. Savaşın ilk yıllarında Kuzey Kore kuvvetleri Busan’a kadar işgal edip üstünlüğü ele geçirse de BM’nin ağır silahlar ve hava kuvvetlerini sürece dahil etmesiyle dengeler değişmiş, Kuzey askerleri 38. paralelin kuzeyine geri çekilmiştir. Bu özgüvenle komünizmi engelleme arzusu komünizmi yok etme arzusuna dönüşmüş ve BM destekli Güney kuvvetleri Kuzey’e ilerlemiştir. Çin’in savaşa dahil olmasıyla savaş uzamış, sürecin çıkmaza girmesiyle 27 Temmuz 1953’te Panmunjom Antlaşması ile ateşkes ilan edilmiştir. (한국정전협정)Kore Savaşı’nda Amerika 33 bin askerini yitirmiş; Çin’in ise 800 bin ölü ve yaralı askeri bulunmaktadır. Üç milyon Koreli hayatını kaybetmiş, yaralanmış veya kaybolmuştur. Kuzeyde Kim IlSung otoritesini ve gücünü artırmış, Güney’de ise sıkı askeri yönetim başlamıştır. Sınırdan oluşturulan askersiz bölge (DMZ) ile ayırım derinleşmiş, savaş resmi olarak sona ermemiştir.

Tarih boyunca Kore Yarımadasında herhangi bir etnik çatışma ve anlaşmazlık söz konusu değildir. Yarımadaadaki istikrarsızlık, stratejik konum itibarıyla büyük güçlerin elde etmek istediği bir coğrafya olması hasebiyledir. 20. Yüzyıla girerken Japon işgali ile derin bir kültürel asimilasyon politikasına uğrayan Kore, akabinde ABD ve SSCB liderliğinde iki kutuplu bir dünyanın tezahürü olan Soğuk Savaş döneminin ilk sıcak çatışmasına sahne olmuştur. İç huzurun kolaylıkla tesis edilebileceği Kore’de ideolojik savaş yarımadaı yeniden istikrarsızlığa sürüklemiştir. Kore’de önce iç disiplin bozulmuş, sonra dış disiplinler ülke içine sızmıştır. Neticede iki ayrı ideolojik tabanlı devletin ortaya çıkması bölgeyi çıkmaza sürüklemiştir. Soğuk Savaş sona ermesine rağmen Kore yarımadasındaki istikrarsızlık halen devam etmektedir. Bu yazı serisi boyunca bahsettiğim hususlar, Güney Kore ve Kuzey Kore’nin bugünkü reflekslerinin temel sebepleridir.

“Büyük Güçlerin Kıskaçında Kore Yarımadası: Coğrafya” başlıklı ilk yazımda, yarımadaın bugünü tahlil edebilmek için cevap aramamız gereken sorulardan bahsetmişim. Bknz; “Koreliler kimlerdir?”, “Kore tarihi nasıl şekillenmiştir?”, “Kore nasıl bir coğrafyadır?”, “Kore kültürünü etkileyen unsurlar nelerdir?” Bu zamana dek yazdıklarımın bu sorulara en azından giriş niteliğinde cevap vermesini ve sizlere katkı sağlamış olmasını temenni ediyorum. Bundan sonraki süreçte her iki Kore’ye dair analizler, inşa etmeye çalıştığım bu altyapı çerçevesinde sizlerle buluşacaktır.

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

DSJOURNAL
Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

© 2020 Tüm Hakları Saklıdır.